

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ, S.R.O.

**RODINA A JEJÍ MÍSTO V SOUČASNÉ
POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. et Bc. et Bc. Lenka Koukolová

Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Slavomír Laca

Praha 2015

PRAGUE COLLEGE OF PSYCHOSOCIAL STUDIES

**FAMILY AND ITS PLACE IN THE PRESENT
POSTMODERN SOCIETY**

DIPLOMA THESIS

Bc. et Bc. et Bc. Lenka Koukolová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PaedDr. Slavomír Laca

Prague 2015

Anotace:

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na problematiku rodiny a jejích současných poměrů. Práce se orientuje nejen na definici rodiny, její typologii a možné formy soužití partnerů, ale především na proměnu rodiny ve společnosti od tradiční k postmoderní a na krizi rodiny, která často ústí až k rozvodu. S tím neodmyslitelně souvisí i pomoc rodině v krizi vykonávána především sociálními pracovníky, o které je v diplomové práci také pojednáváno.

V praktické části diplomové práce je realizována výzkumná sonda, jejímž cílem je zjistit u manželských, nesezdaných či rozvedených párů faktory, které podle nich mají vliv na vznik a rozpad manželství a rodiny. Dále sonda u respondentů zjišťuje, jaké typické znaky současné české rodiny vnímají jako podstatné. Ve výzkumu se vychází z názorů osob na to, jak se mění forma rodiny, zakotvení rodiny ve společnosti a rodinné soužití a jaký to má následně vliv na stabilitu a kvalitu vztahu.

Klíčová slova: rodina; formy soužití; krize rodiny; sociální práce; rozvodovost.

Abstrakt:

The theoretical part of this diploma thesis is focused on the issues of a family and its contemporary affairs. This thesis first discusses definition of family, its typology and possible forms of partners' coexistence. The key area of focus is then on the transformation of the family within society from traditional to postmodern era and about the family crisis that often ends up with divorce. As an inseparably related theme this thesis covers the help to the family in crisis, primarily provided by social workers.

Research was done in the practical part of the thesis. Its main goal was to identify the factors in married, cohabiting and divorced pairs that according to their opinion influence the formation and breakup of marriage and family. The research further found out the typical attributes perceived as important by contemporary Czech families. The research is based on the opinions about the change of the family form, position of the family in society, the family coexistence and how the change influences the stability and quality of the relationship.

Key words: family; forms of cohabitation; family crisis; social work; divorce rate.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci k magisterské zkoušce vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Praze, dne

.....

podpis studenta

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat panu Doc. PaedDr. Slavomíru Lacovi za cenné rady, připomínky a podněty při vypracování mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 Rodina	11
1.1 Typy rodiny.....	12
1.2 Funkce rodiny	14
2 Proměna rodiny ve společnosti	16
2.1 Vývoj rodiny od tradiční k postmoderní.....	16
2.2 Současná postmoderní rodina	18
2.3 Krize současné české rodiny	19
3 Sociální práce s rodinou	20
3.1 Sociální pracovník a rodina	21
3.2 Pomoc rodině v krizi.....	22
3.3 Sociální práce s rodinou při rozvodovém řízení	24
3.4 Mediace jako metoda sociální práce a rozvod	25
4 Rozvod a rozchod.....	26
4.1 Příčiny a důsledky rozvodu či rozchodu.....	27
4.2 Vliv rozvodu či rozchodu na vývoj a výchovu dětí	28
5 Nesezdané soužití	29
5.1 Typy nesezdaného soužití.....	30
5.2 Volba nesezdaného soužití.....	31
6 Manželství.....	32
6.1 Volba uzavření manželství a jeho funkce	33

7 Vlastní výzkumná sonda	34
7.1 Cíle výzkumné sondy.....	34
7.2 Etické řešení výzkumu a ochrana respondentů	34
7.3 Charakteristika a výběr výzkumného vzorku	35
7.4 Metodika	36
7.5 Technika sběru dat	37
7.6 Průběh a technika rozboru rozhovoru	38
7.7 Interpretace a zhodnocení dat	40
7.7.1 Uspěchanost a netrpělivost současné rodiny	41
7.7.2 Změny v rodinném soužití	44
7.7.3 Nesezdané soužití	46
7.7.4 Manželství a sňatek.....	48
7.7.5 Rozpad vztahu a příčiny	49
7.8 Závěr výzkumné sondy – shrnutí.....	52
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM TABULEK.....	60
PŘÍLOHY	61

ÚVOD

Tématem této diplomové práce je rodina a její místo v současné postmoderní společnosti. V rámci této práce pohlédneme na problematiku rodiny, a to z různých úhlů pohledu. Nejprve se podíváme na to, jaké mohou být typy a funkce rodiny a jak se rodina jako instituce měnila pod vlivem historických událostí. Každá doba s sebou přináší určité změny, proto i rodina mění svou podobu. Typické znaky se mění na přelomu 19. a 20. století, během válečných konfliktů, v rozvolněné době během 60. a 70. let či s nástupem 90. let a nově vzniklého státu. Od počátku 21. století si můžeme povšimnout především změn ve formě soužití partnerů.

V současné době se také můžeme setkat s konstatováním, že rodiny jsou v krizi. Neustále o tom slýcháváme z různých zdrojů, z různých oborů, od laiků i odborníků z mnohých oblastí. Krizí rodiny se zabývají profesionálové z různých oborů, sociologové, psychologové, sociální pracovníci, pedagogičtí pracovníci či výchovní poradci, teologové apod. Každý na tuto problematiku pohlíží z jiného hlediska, přičemž sledují také odlišné cílové skupiny postižených právě krizí v rodině. Např. sociální pracovníci se zajímají především o děti z rodin v krizi, o pomoc rodinám v krizi apod. Psychologové sledují příčiny krizí a psychoterapeuti pomáhají osobám a rodinám v tíživé životní situaci.

Moderní doba přinesla do rodinného života mnoho revolučních změn, s jejichž vysvětlením si ani odborníci stále nevědí rady. V ČR od 60. let 20. století stále stoupá počet rozvodů a zároveň se zvyšuje počet neúplných rodin, v jejichž čele stojí v 85 % případů osamělá matka. Hovoří se o absenci otců a o nové „mateřské“ moci. Dle dostupných informací se v České republice rozvádí každé druhé manželství. Toto číslo je velmi vysoké a má navíc stoupající tendenci. Problém rozvodovosti je nejen rodinným problémem, ale je problémem celé společnosti a většího významu nabývá, jsou-li jím dotčeny děti. Rodiny po rozvodu se potýkají s řadou útrap a problémů, které jim nově vzniklá situace přináší. Jedná se především o zhoršení finanční situace rodiny, o pocity osamění u bývalých partnerů, o ztrátu či narušení kontaktů se společnými přáteli a známými. Dále pak také problémy s výchovou dětí, kdy ji jeden rodič není schopný zvládnout, kdy zde chybí autorita či vzor chování druhého rodiče apod.

Z tohoto je zřejmé, že je třeba, aby se naše společnost zabývala rodinami v rozvodu a po rozvodu a nabídla jim spektrum profesionálních služeb, které by mohli lidé ocitající se v této situaci využít. Již sice existuje síť nevládních neziskových organizací, manželských a rodinných poraden a sociálních pracovníků pracujících s rodinami během a po rozvodu, většinou však ale nejsou tyto služby potřebnými lidmi plně využívány. Ať už z důvodů, že lidé v naší společnosti ještě takovým druhům pomoci příliš nedůvěřují či neví, kde je vyhledat.

Samozřejmě krize rodiny není spojena pouze s rozvodem, byť v této souvislosti o ní slyšíme pravděpodobně nejčastěji. Krize rodiny se dotýká také problémů mezi partnery, neplněním základních funkcí rodiny apod. a k tomu dochází i tehdy, pokud jsou manželé spolu, tzn. nejsou rozvedeni.

První část diplomové práce je zaměřena na problematiku rodiny a jejích současných poměrů. Práce se orientuje nejen na definici rodiny, její typologii a možné formy soužití partnerů, ale především na proměnu rodiny ve společnosti od tradiční k postmoderní a na krizi rodiny, která často ústí až k rozvodu. S tím samozřejmě souvisí i pomoc rodině v krizi a sociální práce s rodinou v krizi, o které je zde také psáno. V práci budou citovány názory autorů knih, které se vztahují k této problematice, přičemž zde budou i vlastní názory a poznatky autorky diplomové práce.

Druhá část diplomové práce je praktická. Cílem výzkumné sondy je zjistit u manželských, nesezdaných či rozvedených párů faktory, které podle nich mají vliv na vznik a rozpad manželství a rodiny. Dále sonda u respondentů zjišťuje, jaké typické znaky současné české rodiny vnímají jako podstatné. Ve výzkumu se bude vycházet z názorů osob na to, jak se mění forma rodiny, na zakotvení rodiny ve společnosti a rodinné soužití a na to, jaký to má následně vliv na stabilitu a kvalitu vztahu.

1 RODINA

Rodina je malá primární sociální skupina, založena na svazku muže a ženy, na vztahu rodičů a dětí, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznávané role vyplývající ze soužití. Rodina je dynamicky se vyvíjející sociální instituce, je základním pilířem společnosti a právě společností je zpětně ovlivňována a formována.

SOBOTKOVÁ (2001) definuje rodinu jako skupinu lidí, která je spojena historií, současnou realitou a budoucností jejich vztahů. Členové rodiny jsou často, nicméně ne vždy, vázáni dědičností, manželskými svazky nebo jiným uspořádáním společného života. Podstatné jsou psychologické a emocionální vazby, nikoliv forma vztahu – zda jde o nesezdané soužití nebo náhradní rodinu (SOBOTKOVÁ, 2001).

Jiná definice charakterizuje rodinu jako nejdůležitější společenskou skupinu s hlavními funkcemi reprodukce jako socializačního činitele, který poskytuje jedinci identifikační vzory a seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce. Tento činitel se uplatňuje rovněž jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti (VÝROST a SLAMĚNÍK, 1998).

Rodina a rodinné zázemí je pro vývoj a získávání základních návyků chování mladého člověka zcela zásadní. Nejprve je to právě rodina, která vede jedince od jeho narození přes všechna vývojová stádia jeho socializací. V průběhu času se vedle rodiny přidává i vnější prostředí, do kterého patří vzdělávací instituce, přátelé, zájmové a volnočasové aktivity apod.

Existuje několik možností uspořádání rodiny – základní rodinu tvoří muž, žena a jejich děti. Rozšířená rodina zahrnuje dále prarodiče, tety, strýce, bratrance a sestřenice. Neúplná rodina je rodina s jedním rodičem, obvykle ženou. Orientační rodina je rodina, do které se jedinec narodil. Prokreační rodina je nová rodina, kterou dvojice zakládá novým manželstvím (MOŽNÝ, 1999).

1.1 Typy rodiny

Klasifikace jednotlivých rodin, dříve označována jako tzv. rodinná diagnóza, vychází z více posuzovaných kritérií. Typologie rodin se opírá o podrobné údaje, které byly získány z pozorování stovek rodin a jsou odvozeny od charakteristiky dominantního člena domácnosti nebo obou dospělých, kteří svým vlivem působí na fungování celé rodiny (MATOUŠEK aj., 2005).

MATOUŠEK (2005) uvádí následující typy rodin:

- **perfekcionistické rodiny:** represivní, úzkostně neurotické rodiny. „*V těchto rodinách jeden nebo oba rodiče nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování, přičemž překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostí*“ (MATOUŠEK aj., 2005, s. 195). Pokud se v těchto rodinách vyskytne problém, nejsou do jeho řešení zapojovány státní orgány, policie či soudy. Avšak výjimkou je rozvod.
- **nepřiměřené (nezralé) rodiny:** jedná se o nezralé, neadekvátní, dětinské či externě závislé rodiny. Dospělí zde při řešení svých problémů spoléhají na vnější pomoc, kterou nacházejí v širší rodině, komunitě nebo u sociálních pracovníků. Tyto rodiny mají oslabenou schopnost předvídat situace, které mohou v budoucnosti nastat – potíže mají především v oblasti financí.
- **egocentrické rodiny:** prestižní, chladné a rozštěpené rodiny. Jde o rodiny, kde jsou oba dospělí pohlceni svou kariérou. Také zde může být pouze jeden dospělý (nejčastěji otec). Tyto rodiny mají vysoké příjmy, členové rodiny mají mezi sebou spíše instrumentální vztahy. Často se v takových rodinách objevuje manželský nesoulad. Děti z těchto rodin někdy zanedbávají školní docházku, mají predelikventní projevy a psychiatrické potíže.
- **asociální rodiny:** impulzivní, agresivní, deviantní a delikventní rodiny. Pro tyto rodiny je typický nedostatek hodnotového a sociálního napojení na společnost, ve které žijí. Pro uspokojení svých potřeb často porušují zákon. Vztahy v rodině jsou mělké a neodpovědné. V těchto rodinách se často vyskytuje zanedbávání či zneužívání dětí a fyzická agresivita mezi dospělými. Častá je také konzumace alkoholu a užívání návykových látek (MATOUŠEK aj., 2005).

MLČÁK (1996) uvádí ještě další typy rodin:

- **autoritářské rodiny:** vyznačují se cílevědomým potlačováním spontaneity a osobní autonomie svých členů prostřednictvím neustálých zákazů a příkazů. Výchova dětí je založena zejména na propracovaném represivním systému se širokou škálou různých trestů od ponižování, ironie, až po fyzické násilí.
- **přetížené rodiny:** pro tyto rodiny je charakteristická disproporce mezi různými situačními požadavky a adaptačními možnostmi rodiny je zvládnout. Zdrojem takového rozporu mohou být různé konflikty v rodině, mezi manželi, konflikty se sousedy, narození dalšího dítěte, nemoc nebo smrt někoho z rodiny, sociální a ekonomické potíže apod. Rodiče mají o výchovu dětí zájem, nicméně ji nemají pevně ve svých rukou (MLČÁK, 1996).
- **liberální rodina:** „*pro tuto rodinu je typické chaotické uspořádání soužití s nejasně vymezenými pravidly vzájemného styku jejích členů. Výchovná improvizace, přemíra volnosti, nedostatek životního programu má negativní důsledky pro děti, u nichž se vyvíjejí nežádoucí sklony k egoismu, lenosti, pohrdání autoritami a k asociálnímu sdružování*“ (MLČÁK, 1996, s. 74).

Dále se také můžeme setkat s rodinami odkládajícími, disociovanými, neintegrovanými, represivními, impulzivními, nesouměrnými, s nejasnými vnitřními hranicemi mezi generacemi apod. (MLČÁK, 1996).

Rodina se také může dělit na nukleární a rozšířenou. Nukleární rodina je tvořena rodiči (či rodičem) a jedním a více dětmi. Rozšíření rodina je spojením nukleární rodiny s příbuzenstvím (KRAUS, 2008).

SOBOTKOVÁ (2001) uvádí, že „*za jednotlivými typy rodin bychom vždy měli vidět neopakovatelnost, unikátnost každého rodinného systému. Mezi jednotlivými vyhraněnými typy rodin předpokládáme existenci řady nevyhraněných či přechodových a smíšených typů, takže většina rodin se v podstatě k „čistým“ typům zařadit nedá*“ (SOBOTKOVÁ, 2001, s. 51).

1.2 Funkce rodiny

Rodina je základním prvkem společnosti a pro vývoj dítěte a jeho výchovu má zcela nezastupitelný význam. V současné společnosti si můžeme všimnout zvyšujících se nároků a požadavků na rodinu, která je často vnímána jako útočiště před veřejným světem. Nicméně zároveň je v dnešní uspěchané době velice málo času, který lze věnovat právě rodině, a tím může docházet k různým nedostatkům v oblasti zabezpečování základních funkcí rodiny, což ohrožuje rodinu jako celek. Zejména pro děti, které jsou na péči závislé, to pak může znamenat narušení, či dokonce ztrátu jistoty a bezpečí nebo rodinné stability.

KRAUS a POLÁČKOVÁ (2001) uvádí, že *„rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní“* (KRAUS a POLÁČKOVÁ, 2001, s. 79). Rodina má mnoho funkcí, různí autoři se v názvech jednotlivých funkcí liší. Avšak podle většiny dostupné literatury můžeme do základních funkcí rodiny zařadit následující:

Biologicko-reprodukční funkce: tato funkce má význam jak pro společnost jako celek, tak i pro jedince, kteří rodinu tvoří. Každá společnost vyžaduje pro úspěšný rozvoj pevnou reprodukční základnu. Proto se jednotlivé společnosti snaží regulovat porodnost různými způsoby, například sociálními dávkami a příspěvky. V současnosti můžeme pozorovat značný úbytek dětí. Partneři často odsouvají příchod dítěte na pozdější věk, dítě je vnímáno jako překážka v profesním růstu a seberealizaci nebo v případě rodin s nižšími příjmy pak jako „přepych“.

Sociálně-ekonomická funkce: do této funkce spadá materiální zaopatření členů rodiny, jde především o zajištění bydlení, obživy, ošacení, vzdělávání, volnočasových aktivit apod. Cílem je tedy hmotné zabezpečení všech členů rodiny. Rodina je důležitý prvek při rozvoji ekonomického celku společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu své profese a současně se stávají důležitým spotřebitelem, na kterém je trh závislý.

Ochranná funkce (pečovatelská): tato funkce spočívá v zabezpečování všech životních potřeb celé rodiny. Jde především o potřeby biologické, zdravotní a hygienické. Zahrnuje ochranu zdraví dítěte a ochranu před sociálně-patologickými jevy. Obecně jde tedy o ochranu před různými formami nebezpečí. Tato funkce je podstatná pro správný rozvoj dítěte (KRAUS, 2008).

Socializačně-výchovná funkce: rodina je pro dítě první sociální skupinou, která ho učí přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování, které jsou ve společnosti běžné. Proto je „*rozhodující úloha ve výchově svěřena rodičům, kteří mají být svými osobními postoji a chováním příkladem dětem*“ (BLÍŽKOVSKÝ, 1992, s. 90).

Socializace jedince je proces, který probíhá již od narození a není nikdy zcela ukončen. Socializační funkce je tedy důležitou součástí vývoje dítěte. „*Sociální stimulace má větší význam než podněty z jiné oblasti, protože ve větší míře uspokojuje všechny základní potřeby dítěte: potřebu stimulace a smysluplného učení, protože sociální podněty bývají přitažlivější a subjektivně významnější, i potřebu citové jistoty a bezpečí, kterou v raném věku saturuje především matka, ale později i další lidé*“ (VÁGNEROVÁ, 2005, s. 99).

V této funkci rodiny je důležitý opravdový zájem o dítě a kvalitní péče o něj. Rodiče by svému dítěti měli porozumět v jeho vývoji a potřebách a rozvíjet tak jeho schopnosti a dovednosti. Naučit ho překonávat překážky a čelit těžkým životním situacím, které jsou v životě prakticky nevyhnutelné.

Emocionální funkce: tato funkce je zcela zásadní a prakticky nezastupitelná žádnou jinou institucí. KRAUS (2008) uvádí, že pouze rodina je jedinci schopna poskytnout takové zázemí, ve kterém nalezne vše potřebné pro svůj optimální vývoj. Jde především o pocit lásky, bezpečí a jistoty (KRAUS, 2008). Rodina pro své členy představuje potřebné citové zázemí, útočiště, poskytuje porozumění a pochopení. Tato funkce zahrnuje psychickou a emocionální podporu a pomoc mezi všemi členy rodiny, není zaměřena pouze na děti (BLÍŽKOVSKÝ, 1992). Životní jistoty moderní rodiny spočívají více ve vnitřních vztazích než ve vnějších vazbách. Proto je tato funkce celkově velice významná.

2 PROMĚNA RODINY VE SPOLEČNOSTI

Každý člověk je součástí společnosti. Zrovna tak jako my potřebujeme společnost, tak i společnost potřebuje nás. Pokud bychom se nevyskytovali ve společenství lidí, nemohli bychom být vhodně socializováni a neměli bychom ani možnost pozorovat vzorce chování, které jsou pro lidi typická. Tak se stala vzájemná interakce mezi člověkem a společností častým předmětem zkoumání sociologů a psychologů.

2.1 Vývoj rodiny od tradiční k postmoderní

Stejně jako dochází k vývoji člověka a celé společnosti, tak i rodina na své cestě prošla mnohými změnami, často závislými na společenské transformaci. Současná moderní rodina se tak velice vzdálila od tzv. tradičního modelu rodiny. MOŽNÝ (2008) uvádí, že se nejednalo pouze o okrajové změny, nýbrž o změny zásadní pro charakter rodiny.

Vývoj rodiny v historii lze sledovat ve třech základních fázích:

První fáze: relativně malé, nukleární rodiny. Pouze rodiče a děti, neboť krátká délka života zabraňovala vzniku trojgenerační rodiny. Tyto rodiny udržovaly intenzivní kontakty s komunitou. Rodina plnila především ekonomickou funkci a byla spíše zárukou přežití. Sňatky byly uzavírány zejména z majetkových důvodů, romantická láska byla mnohdy považována za nemoc. Častěji se mluví o domácnosti, do které patřilo i služebnictvo, než o rodině.

Druhá fáze: přechodná forma – existovala spíše ve vyšších společenských vrstvách na přelomu 17. a 18. století. Nukleární rodina se zde vymezovala oproti celé společnosti, přičemž hlavní důraz začal být kladen na mateřskou lásku a na přirozenou autoritu otce.

Třetí fáze: v průběhu 19. století, v mnohých aspektech přetrvává dodnes. Tato fáze vývoje rodiny je spjatá s citovým individualismem, svobodnou volbou partnera na základě romantické lásky. Důraz je kladen na soukromí (MOŽNÝ, 2008).

Svět a společnost se neustále mění a tak se mění i rodina a její podoba. V historii můžeme vidět mnoho změn, které přímo či nepřímo ovlivnily vývoj a strukturu rodiny. Rodina se vždy přizpůsobovala aktuální situaci ve společnosti, aby byla schopna bránit se a odolávat negativním jevům, které rodinu ohrožovaly.

SINGLY (1999) uvádí rozdělení současné rodiny na dvě etapy. První etapa, období „**moderní rodiny**“, začíná v 19. století a trvá do 60. let 20. století. Na rozdíl od tradičního modelu rodiny, který je ovlivněn především křesťanstvím a založen na zvyklostech a hodnotách, moderní model rodiny je více zaměřen na interpersonální vztahy. Koncem 50. let 20. století se začal snižovat počet dětí v rodině a začalo zvyšovat množství rozvodů. Pod vlivem feminismu byl od 60. let kritizován model rodiny, kdy muž pracoval, aby zajistil domácnost a rodinu, a žena se starala doma o děti. Právě v tuto chvíli dochází k oslabení instituce manželství a zvyšuje se počet nesezdaných soužití.

Druhá etapa současné rodiny začíná v 60. letech 20. století a jde o rodinu „**postmoderní**“. Jde o počátek období nestability a úpadku rodinného života a stále více se rozšiřuje mimomanželské soužití (SINGLY, 1999).

Na konci 20. století zaznamenala rodina zásadnější změny. Celkově se v této době změnil způsob žití ve společnosti. Začalo docházet k uvolňování rodinných vazeb a k urychlování způsobu života. Lidé se chtějí co nejdříve osamostatnit a být nezávislí. To pak často nebývá v souladu s poklidným rodinným životem.

MOŽNÝ (2002) stručně popisuje změny v rodině následovně: *„revoluce přinesla už v padesátých letech vzestup rozvodovosti, v šedesátých letech konec baby-boomu, sexuální revoluci a pokles porodnosti; ta se od sedmdesátých let ustálila pod úrovní přirozené reprodukce, když zároveň došlo k odkládání rodičovství, zvyšování věku sňatku a k rozvoji nesezdaného soužití. V osmdesátých letech se potom začala nikoli nepodstatná část porodnosti realizovat mimo manželskou rodinu a přibylo domácností s jedním rodičem a dětmi; vzestup rozvodovosti se pochopitelně zastavil. V devadesátých letech však už naráží tento vývoj na meze možnosti státu všeobecného blahobytu, se zpomalením tempa ekonomického růstu a vzestupem nezaměstnanosti pak i na meze růstu blahobytu“* (MOŽNÝ, 2002, s. 201–202).

2.2 Současná postmoderní rodina

Rodina a celá společnost se v současné době hodně mění, do středu pozornosti staví jiné priority, než tomu bylo dříve. Ústředním se nyní stává zaměřenost na vlastní osobu – tedy jednotlivce, jeho zájmy, štěstí, smysl života a zachování si osobní svobody. Lidé mají větší individuální svobodu a možnost volby. Výběr partnera a možnost manželství je otázkou osobního rozhodnutí. Proto často vznikají i méně stabilní způsoby rodinného soužití.

„Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoliv dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je více privátním podnikem. Dítě je především citovou investicí“ (MATOUŠEK a kol., 2003a, s. 181).

V dnešní době partneři a manželé stále více a důkladněji zvažují, kdy se jim narodí dítě a kolik potomků vůbec budou mít. V současnosti se také zvyšuje počet dětí narozených mimo manželství a přibývá partnerů, kteří děti nechtějí vůbec. Tendence odkládat uzavření manželství na pozdější věk, neformální soužití a snižování počtu dětí poukazuje na sílící prosazování individuálních zájmů nad zájmy rodinné (MATOUŠEK, 2003b).

GIDDENS (2003) uvádí následující nejvýznamnější trendy ve vývoji rodiny v 90. letech 20. století:

- pokles významu rozšířených rodin a příbuzenských skupin;
- svobodná volba partnera pro manželství;
- uznávání práva žen na rozhodování ve věci sňatku a v jiných záležitostech;
- příbuzenské sňatky ubývají;
- prosazování větší míry sexuální svobody;
- všeobecné rozšíření práv dítěte (GIDDENS, 2003).

2.3 Krize současné české rodiny

Manželé či partneři ve svém soužití čelí krizím velice často. Již mezi závažnější krize patří ty, které trvají několik týdnů. Nicméně za opravdu závažné se považují krize trvající celé měsíce a déle. V tak dlouho trvajícím nepříznivém prostředí se mohou lidé začít nenávidět a pociťovat k sobě odpor. Probíhají různé hádky, komunikace se zhoršuje, či se úplně vytrácí. Soužití se začíná rozpadat (NOVÁK, 2004).

Můžeme říci, že v dnešní moderní době se rodina, a zejména ta západní rodina, stává jednou velkou neznámou. Rozklad rodiny je možné pozorovat na několika faktorech, ke kterým patří vysoká rozvodovost, nízká sňatečnost a také nízká porodnost a s tím spojené vysoké procento narozených dětí mimo manželský svazek. Mění se role v rodině, tradiční mužské a ženské role splývají nebo zcela zanikají. Také rozvoj feminismu přinesl jiný pohled na rodinné a manželské soužití. Modernější je být „single“ než v manželském svazku. Když už jsou v rodině děti, tak se spíše setkáváme s jedním dítětem než naopak se třemi či více, jako tomu bylo v dobách minulých. Lidé navíc na sebe mají stále méně času a to vše vede k tomu, že rodina již nemá takovou váhu a význam jako v minulosti. Současná rodina je v krizi a jen velmi těžko, zdali vůbec, se z toho dostane.

„Žijeme na počátku nového typu civilizace, tvrdí ALVIN TOFFER, v tzv. třetí vlně, vyvolané rozvojem nových technologií, zejména informačních. Rodiny třetí vlny už nejsou rodinami zakládanými kvůli dětem, ale rodinami, v nichž jsou na prvním místě individuální zájmy dospělých osob. Tyto rodiny jsou ve srovnání s rodinami druhé vlny (civilizace měst a továren) méně stabilní a fragmentární“ (MATOUŠEK, 2003b, s. 36). Hodnota tradičního manželského svazku se snižuje, společnost hledá nové formy soužití, které budou lépe reflektovat potřeby člověka ve společnosti. Společenské podmínky se stále rychle mění, a tak i rodina mění svoji formu a strukturu (formu soužití, počet dětí v rodině apod.).

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU

MATOUŠEK a kol. (2003a) uvádí, že lze **sociální práci s rodinou** považovat za jednu ze čtyř základních metod či oblastí sociální práce, mezi které dále patří sociální práce individuální, skupinová a komunitní (MATOUŠEK a kol., 2003a).

SMUTKOVÁ (2007) uvádí, že je potřeba odlišit od sebe dvě základní roviny sociální práce s rodinou. První rovina vnímá rodinu jako sociální prostředí klienta neboli jednotlivce. V tomto případě je sociální práce zaměřena na zmírnění či úplné odstranění sociálních problémů jednotlivce prostřednictvím rodinného systému. Právě rodinný systém může být možný zdroj vzniku i řešení problémů. V tomto případě můžeme chápat práci s rodinou jako sociální práci s jednotlivcem. Druhá rovina nahlíží na celou rodinu jako na klienta sociální práce. Práce s rodinou je tedy zacílena hlavně na změnu fungování rodinného systému nebo se snaží rodinu připravit na adaptování se novým podmínkám (SMUTKOVÁ, 2007).

Sociální práce s rodinou je komplexní činnost. Rodiny se potýkají s různými obtížemi, které se vyznačují tzv. multiproblémovostí, a sociální pracovník pak musí komplexně posoudit životní situaci rodiny, aby mohl navrhnout případná opatření.

Pracovník nejprve poznává rodinu, se kterou pracuje. Poté se snaží vybudovat důvěru mezi ním a rodinou. Sociální práce s rodinou je založena na vzájemné spolupráci. Sociální pracovník by neměl zasahovat do formulace problému rodiny. Rodina by měla sama definovat problém. Sociální pracovník pomáhá rodině, aby tíživou životní situaci, ve které se nachází její členové, dokázala vyřešit vlastními silami. Během práce je motivuje, podporuje a povzbuzuje (RULÍKOVÁ, 2009).

BECHYŇOVÁ a KONVIČKOVÁ (2008) uvádí, že *„do sociální práce s rodinou začíná vstupovat nový způsob práce, a to je sanace rodiny. Jedná se o podporu rodiny od širokého spektra pracovníků, počínaje zaškoleným dobrovolníkem až po specializovaného profesionála. Jedná se o soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, které je ohroženo. Cílem je předcházení, zmírnění nebo eliminování příčin ohrožení. Snahou je zachovat rodinu, rodinné prostředí a přispět ke kvalitním změnám v rodině“* (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008, s. 18).

3.1 Sociální pracovník a rodina

Sociální práce s rodinou je velmi složitý a náročný proces. Úkolem sociálního pracovníka je zorientovat se v problematické situaci rodiny a poskytnout ji takovou pomoc, aby se rodina naučila těmto okolnostem čelit sama. Rodiny se nacházejí v problematické situaci, která je často nepřehledná, složitá a komplikovaná, a tak je pro ně těžké ji srozumitelně popsat. Sociální pracovníci by měli mít na paměti, že každá rodina je naprosto jedinečná a je tedy potřeba i zcela individuální přístup (SMUTKOVÁ, 2007).

Návštěva sociálního pracovníka v rodině je výborným prostředkem sblížení mezi pracovníkem a rodinou. Pracovník může pozorovat členy rodiny přímo v akci, vidí byt a jeho zařízení. Může vnímat celkovou rodinnou atmosféru. Děti se v domácím prostředí chovají více přirozeně, a tak je snadnější s nimi navázat kontakt než v instituci, kterou neznají. Návštěva sociálního pracovníka v rodině nám přináší mnohem více poznatků než docházení rodiny do zařízení.

Co se týče funkčnosti rodin, tak je třeba říci, že problémy, kvůli kterým se sociální pracovníci s rodinami setkávají, jsou většinou problémy dětí a dospívajících, výjimečně se jedná o problémy dospělých. Aby mohl sociální pracovník posoudit funkčnost rodiny, je třeba mít potřebné dovednosti a s rodinou strávit delší dobu. Hodnocení rodiny je totiž velmi náročné a mělo by probíhat především v neautoritativním duchu. MATOUŠEK (2003a) k tomu uvádí, že *„profesionál by měl umět členům rodiny aktivně naslouchat a měl by se pokoušet o vcítění do jejich vnímání rodinné situace. Členové rodiny by neměli být podrobováni výsledku“* (MATOUŠEK a kol., 2003a, s. 190).

MATOUŠEK (2003a) uvádí soubor základních ukazatelů funkcí rodiny, které by měly být předmětem zkoumání pomáhajícího pracovníka a které by tedy měl umět odborně posoudit. Jde tedy o: kulturní a hodnotovou orientaci rodiny; nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny; stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny; funkčnost rodičovského systému; hodnocení vývoje dětí; funkčnost manželského systému; vztahy k širší rodině; vztahy k institucím významných pro rodinu; další významné sociální vztahy; zaměstnání rodičů; materiální zdroje rodiny; charakter rodinné komunikace (MATOUŠEK, 2003a).

3.2 Pomoc rodině v krizi

Rodina v krizi se ze svých problémů dostává sama velice obtížně, proto jsou důležité služby, které jim mohou v této situaci poskytnout pomoc. Tyto sociální služby se rozlišují podle délky trvání; podle prostředí, v němž jsou poskytovány; podle užitých metod práce s rodinou a někdy také podle toho, co dalo podnět pro práci s rodinou – např. ohrožení dítěte či rozvodová situace (MATOUŠEK a kol., 2003a).

V současnosti si můžeme povšimnout zřetelného odklonu od intervenčních opatření, která by chráněnou (ohroženou) osobu vytrhla z přirozeného rodinného prostředí. Naopak se pracovníci přiklánějí k postupům, které v případech, kdy je to možné, chrání celistvost rodinných vazeb. Snaží se posílit schopnost rodiny řešit problémy zevnitř. Proto jsou také upřednostňovány služby poskytované přímo v domácím prostředí před službami, které jsou nabízené v institucích, kam musí rodina docházet.

Mezi sociální služby, u nichž je rodina cílovou uživatelskou skupinou, patří například centra denních služeb, pečovatelská služba, azylové domy, raná péče, respitní péče, osobní asistence apod. K základním službám je možné zařadit:

- **krizové služby:** ty jsou poskytovány zejména v situaci ohrožení dítěte nebo dospělého. Jde o služby krátkodobé, vyžadující rychlé a kvalitní hodnocení rodinné situace profesionálem a o rychlou a efektivní pomoc;
- **poradenské služby:** jedná se o krátkodobé služby poskytované ve specializovaných institucích;
- **vzdělávací programy:** tyto služby jsou poskytovány dlouhodobě. Jejich cíl je formulován obecně, např. jako podpora rodičů v rodičovské roli, udržování kvalitních vztahů apod.;
- **terapeutické služby:** ty mohou být poskytovány jak jednotlivcům, tak celým rodinám. Profesionální terapie rodiny by měla být podložena smlouvou, ve které je mimo jiné stanoven cíl terapie. Po skončení terapie je sepsána zpráva o průběhu celé terapie;
- **preventivní programy:** jedná se o dlouhodobé programy, jejichž cílovou skupinou jsou vznikající rodiny, v nichž je vysoká pravděpodobnost vážných obtíží, či rodiny s hendikepovaným dítětem, jehož výchova bude vyžadovat značnou péči (MATOUŠEK a kol., 2003a, s. 195–198).

Cílem krizové intervence v rodině je pomoc rodině vyrovnat se s přechodnou ztrátou své rovnováhy, která je pro krizi typická. Je zřejmé, že krizi v rodině lze zmírnit, a to zejména tehdy, pokud je rodina ochotna s krizovým interventem spolupracovat. Pokud má být krizová intervence účinná, je důležité, aby byla včasná a aby řešila situaci „tady a teď“. Dále je důležité, aby byla při krizové intervenci povzbuzována rodinná soudržnost a aktivita a aby byl k rodině zaujímán partnerský, nikoliv pouze profesionální přístup.

Dále je třeba se v souvislosti s touto problematikou zabývat **rozvody**, jelikož často bývají typickými příklady krize v rodině. Jako nejčastější příčina rozvodů se ve statistikách uvádí rozdílnost povah, názorů a zájmů. V dobách, kdy se velmi mladé páry braly po krátké známosti a pod tlakem těhotenství, zněl takový důvod poměrně logicky. Ale dnes, když spolu partneři před uzavřením manželství obvykle nějaký čas žijí, je to poněkud překvapivé zjištění.

Rozvodu ve většině případů předchází období více či méně intenzivní rodinné nepohody, která pochopitelně zvyšuje stres rodičů a napětí mezi nimi. To je důvod, proč jsou rodiče pak často méně vnímaví k potřebám dítěte. Zde pak vzniká další problém, tedy ve vztahu a zájmu rodičů k dítěti.

Co se týče rozvodu jakožto častého důkazu krize rodiny, je možné říci, že častým problémem po rozvodu jsou spory jednotlivých partnerů o děti. Děti bývají spory partnerů velmi stresovány, zvláště pokud spolu partneři nekomunikují či je jejich komunikace zcela omezena (FURSTENBERG a KIERNAN, 2001, s. 63).

MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ a KODYMOVÁ (2005) uvádí, že „*je žádoucí rozvíjet alternativní postupy podporující hladší průběh sporů rodičů o děti. Cílem těchto postupů nemá být obnovení manželského soužití, ale obnovení komunikace, která je nutná pro přiměřený výkon rodičovské role, jež samozřejmě se zánikem manželství nekončí. Bývalým manželům je třeba pomoci v tom, aby dokázali rozlišit rodičovskou a partnerskou rovinu svého vztahu*“ (MATOUŠEK aj., 2005, s. 70). Za tímto účelem je manželům vhodné doporučit terapeutickou práci, ať pro ně samotné, tak při jejich „boji“ o dítě. Mezi pracoviště nabízející tuto odbornou péči patří např. poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, manželské poradny aj.

3.3 Sociální práce s rodinou při rozvodovém řízení

„Ten, kdo pracuje s lidmi v rozvodu, musí být připraven na to, že většina klientů budou lidé, kteří si rozvod přejí méně než jejich partner. Přimět nezávislejšího z partnerů ke spolupráci je obtížné, v mnoha případech i nemožné. Klient vyhledávající pomoc má potřebu nacházet spojence v každém, kdo by případně byl jako spojenec využitelný. Přirozenými a hlavními spojenci bývají členové původní rodiny klienta. Pomáhající pracovník je často vidět jako spojenec nadějný, protože disponuje určitou profesionální zkušeností. Zásadní je, aby pracovník uměl svou roli vůči oběma rozvádějícím se partnerům definovat jako neutrální“ (MATOUŠEK aj., 2005, s. 68).

Nejvhodnější strategií, kterou může sociální pracovník svým klientům v době rozvodu či po rozvodu nabídnout, je krizová intervence, při níž by měla být klientovi umožněna ventilace jeho emocí. Schopnost klienta vnímat zpětnou vazbu je totiž silně omezená. Sociální pracovník by neměl se svým klientem rozebírat souvislosti aktuálního stavu sahající hluboko do minulosti a k případným klientovým plánům by se měl stavět velmi opatrně, neboť klient není v této době schopen reálně posuzovat svou situaci. Klientovi by neměla být potvrzována ani jeho představa o tom, že bývalý partner je jediným viníkem rozpadu jejich manželství.

Nechť ke komunikaci s bývalým partnerem je možné respektovat jen u těch klientů, v jejichž svazku nedošlo k narození společných dětí. V opačném případě je třeba podporovat komunikaci s partnerem, odblokovat negativa tohoto komunikačního vztahu a snažit se o to, aby byli časem partneři schopni komunikovat alespoň na úrovni společenského styku.

Dále je v rámci práce sociálního pracovníka třeba pomoci klientovi navázat kontakty s přáteli či známými, které mohou být vlivem rozvodu zpřetrhány. Některé přátelské vztahy rozvod poškodí nenapravitelně, jiné se podaří udržet. Také kontakty s rodiči bývalého partnera mohou být problémovými, i když paradoxně je schopno mnoho lidí po rozvodu s partnerovými rodiči vyjít (MATOUŠEK aj., 2005).

3.4 Mediace jako metoda sociální práce a rozvod

Mediace je proces zprostředkovaný neutrálním mediátorem, zaměřený na nápravu interpersonálních vztahů a na dosažení dohody mezi účastníky. Důležitý je osobní kontakt a uspokojení potřeb obou zúčastněných stran. Cílem je spokojenost aktérů s procesem i řešením konfliktu. „*Mediace je alternativní metoda pro řešení sporů, která pomáhá snižovat překážky v komunikaci a podporuje sociální sbližování lidí*“ (MATOUŠEK a kol., 2003a, s. 135).

Mezi základní principy mediace patří **nestrannost** (nezaujatost mediátora); **neutralita** (mediátor neprosazuje svůj postoj a způsob řešení); **nezávislost** (mediátor není nijak propojen s účastníky mediace); **vyváženost** (aktéři se podílí na řešení konfliktu rovnoměrně) (MATOUŠEK a kol., 2003a).

Mediace je velice efektivní metoda řešení problémů právě v rodinných konfliktech. V této oblasti dělíme mediaci na **rodinnou** a **rozvodovou**, přičemž je často rozvodová mediace považována za součást mediace rodinné. HOLÁ (2011) uvádí, že „*rodinná mediace se zabývá řešením konfliktů vzniklých ve vzájemném soužití členů rodiny (rodičů, dětí, prarodičů atd.), přičemž není rozhodující, zda byla rodina formálně založena manželstvím*“ (HOLÁ, 2011, s. 180).

Pokud v rodině přetrvávají neshody a problémy narůstají, může dojít k rozvodovému řízení. Právě v těchto případech je dobré využít rozvodovou mediaci, kdy mediátor může usnadnit průběh rozvodu a pomoci adekvátnímu fungování rodiny do budoucna. HOLÁ (2013) píše, že „*rozvodová mediace řeší ponejvíce otázky výchovy a výživy dítěte, kontaktu rodičů a prarodičů s ním, finanční a majetkové uspořádání*“ (HOLÁ, 2013, s. 92). Mediace se zaměřuje především na budoucnost a dává účastníkům možnost podílet se na řešení vzniklé situace. Mediátor vytváří klidné a v rámci možností přátelské prostředí, ve kterém je stěžejní konstruktivní komunikace, a aktéři se snaží vytvořit vzájemně přijatelné řešení.

Sociální pracovníci musí mít znalosti i ze souvisejících společensko-vědních oborů, jako je psychologie, sociologie či sociální politika a zabezpečení. Protože jsou sociální pracovníci důležitými osobami při řešení rodinných konfliktů, znalost aplikace mediace je velice podstatná a prospěšná. Pokud by sami neuměli tuto metodu uplatnit, měli by alespoň své klienty o této možnosti informovat a doporučit jiného kompetentního pracovníka.

4 ROZVOD A ROZCHOD

Rozvod představuje značnou zátěž a je významným stresorem a životní krizí. Velice častým typem krize je krize vztahová, která je úzce spojena s krizí emocionální (ŠPATENKOVÁ a kol., 2004). Pravděpodobnost vzniku krize zvyšují i různé změny, které ve vztazích nastávají. Každá nová životní situace přináší změnu, ať už jde o narození dítěte, nemoc v rodině, problémy spojené se zaměstnáním a zhoršením finanční situace apod. Manželství je zkrátka něco proměnlivého a přirozeně se měnícího (ASKHAM, 1984). Pro některé jedince, kteří nejsou schopni tyto situace zvládat pomocí svých vlastních sil, své rodiny a svých blízkých, nastupuje pomoc formou sociální práce či krizové intervence.

Jak je patrné ze statistik, v České republice se rozvádí každé druhé manželství. Toto číslo je velmi vysoké a hovoří o krizi rodiny, o krizi vztahů, o nezralosti jedinců v manželství, o neúplných a dysfunkčních rodinách apod. Ať už je návrhatelem rozvodu kterýkoliv z manželů, vždy se rozvod a s ním spojené emoce dotknou ve větší či menší míře obou partnerů.

Až na výjimky je rozvod výsledkem dlouhodobého rozhodování. Zároveň se jedná o proces, který se skládá z několika fází. Pro první fázi, tzv. období ambivalence, jsou charakteristické známky krize vztahu. Možnost rozvodu tu „visí ve vzduchu“. Tato fáze je pro oba partnery dobou bilancování a prověřování své motivace ve vztahu dále pokračovat. Pro další fázi procesu je charakteristický tzv. vlastní rozvod. V této fázi se minimálně jeden z partnerů rozhodl pro rozvod a podal žádost o něj k soudu. Při soudním procesu jsou řešeny zejména majetkové úpravy a úpravy poměrů nezletilých dětí. Samotný soudní proces je velmi stresující a emočně vypjatý, zejména pro toho z partnerů, který si rozvod nepřál. V poslední fázi rozvodového procesu, která nastává po samotném rozvodu, dochází ke smíření se s nastalou situací, s formováním nového života, s vyrovnáváním se s pocitem osamění. Tato fáze může být velmi dlouhá, trvat může i několik let. Člověk se zde propracovává několika stádií psychické reakce na rozvod – od beznaděje, zoufalství, pocitů bezmoci, vzteku, výčitek z vlastního selhání, úvah o tom, co by bylo, kdyby to udělal jinak, přes pochybnosti o vlastní hodnotě, apatii, omezení společenských kontaktů až do stavu adaptace, kdy se s rozvodem smíří a je schopný navázat nový vztah (MATOUŠEK aj. 2005).

4.1 Příčiny a důsledky rozvodu či rozchodu

Příčin rozvodů je mnoho. Je však jasné, že se nerozvádějí šťastné a harmonické rodiny a šťastné manželské páry, proto je třeba jednotlivé příčiny rozvodu hledat ve vztahu mezi partnery, v jejich soužití, v jejich rodinném životě, v jejich osobnostních rysech, v jejich osobní zralosti a v konfliktních situacích, kterým se žádné partnerské ani manželské soužití v průběhu svého vývoje nevyhne. Mezi nejčastější patří například změna bydliště; změna či ztráta zaměstnání; chování partnera v zátěžových a krizových situacích; nevěra; gamblerství; alkoholismus.

Pokud se rozpadá mladé a bezdětné manželství, není to až tak zásadní problém, jelikož lze tuto situaci přirovnat ke klasickému rozchodu partnerů. V podstatě tímto rozvodem nikdo zvlášť netrpí, zejména pokud se na něm partneři předem a rozumně dohodnou a hledají v něm východisko ze situace, kterou v manželství nepředpokládali a která vyvstala např. špatnou volbou partnera.

Zásadnější problém lze vidět v případě rozvodu manželství, ve kterém se narodily děti, které pak rozvodem trpí nejvíce. Těžko nesou manželské hádky, kterým mnohdy nerozumí a které se dotýkají rovněž jejich psychiky a emocí. Dále je mrzí odchod jednoho z rodičů ze společné domácnosti. Mnohdy jsou to právě děti, které rodiče používají jako zbraň nebo obranný štít ve svém boji s partnerem či již bývalým partnerem.

Situace, která nastává v době po rozvodu, není také pro děti zrovna příjemná a jednoduchá. Dítě začne najednou vyrůstat v neúplně rodině a chybí mu vzor jednoho z rodičů, tolik potřebný pro jeho další vyrovnaný osobnostní vývoj. Ze své rodiny si dítě přenáší vzory také do svého budoucího života, takže je zde třeba konstatovat, že s velkou pravděpodobností se v dospělosti bude rovněž potýkat s rozvodovou situací (SOBOTKOVÁ, 2001).

Na druhé straně může být rozvod v určitých situacích pro člověka vysvobozením, zejména v případech domácího násilí, alkoholismu či jiné závislosti nebo pokud partner trpí psychickou poruchou. O těchto situacích a mnohdy nezdárných koncích se můžeme dozvědět nejen z médií, ale také z okruhu svých známých, spolupracovníků, obyvatel ulice, vesnice či města.

4.2 Vliv rozvodu či rozchodu na vývoj a výchovu dětí

Velmi náročnou situací je rozvod rodičů také pro dítě. Větší dítě často prožívá pocit viny za rozvod. Téměř nikdy se nepodaří, aby bylo dítě uchráněno rozvodovým tahanicím a konfliktům. Dítě se ocitá v konfliktu loajalit vůči nejdůležitějším osobám svého života. Navíc si dítě neumí v plném rozsahu uvědomit, o co rozvodem přišlo, a trpí odchodem jednoho z rodičů (nejčastěji otce) z domova. Zejména u chlapců je nepřítomnost otce v rodině způsobená rozvodem či rozchodem závažná a přináší s sebou vyšší riziko toho, že v budoucnu dítě překročí zákon (SOBOTKOVÁ, 2001).

„Pro děti obou pohlaví obecně platí, že ve srovnání s dětmi vyrůstajícími v rodinách s oběma rodiči mají v průměru více poruch chování, více příznaků psychického stresu, horší výsledky ve škole, nižší sebevědomí a víc obtíží ve společenském přizpůsobení“ (MATOUŠEK aj., 2005, s. 66).

Z několika provedených průzkumů bylo zjištěno, že nejhorší bezprostřední následky má rozvod u dětí, které byly jedním z rodičů aktivně popouzeny proti druhému rodiči, a u dětí, které byly očitými svědky agresivity jednoho rodiče proti druhému.

Varianty postavení dítěte v průběhu rozvodu a po rozvodu:

- rodiče informují dítě o rozvodu a ujistí jej, že kontakt s oběma rodiči bude v budoucnu stále zachován. Rodiče se domluví např. na střídavé péči, udržují pravidelný kontakt s dítětem a nezatahují jej do svého rozvodového traumatu;
- dítě je využíváno jako nástroj pomsty jednoho rodiče proti druhému;
- dítě je vnímáno jako „poslední naděje“ (rodič, který se nemůže s rozvodem smířit, využívá každé příležitosti, jak prostřednictvím dítěte kontaktovat svého bývalého partnera, záminkou mohou být např. špatné známky ve škole, cigarety nalezené u dítěte apod.);
- dítě má roli prostředníka (bývalí manželé spolu nekomunikují a vyřizují si zprávy prostřednictvím dítěte);
- dítě se stává náhradním partnerem (rodič, který s dítětem žije, mu svěřuje všechny své stesky, konzultuje s ním všechna svá rozhodnutí apod.);
- dítě je zanedbáváno, rodiče jsou tak zaneprázdnění svými problémy, že se přestávají o dítě zajímat a starat (MATOUŠEK aj., 2005, s. 66–67).

5 NESEZDANÉ SOUŽITÍ

Sociologický slovník označuje nesezdané soužití slovem **kohabítace** či **konkubínát** (JANDOUREK, 2012, s. 215). Nesezdané soužití jde také nazvat volným soužitím; společným soužitím; faktickým manželstvím; manželstvím na zkoušku atd. RABUŠIC (2001) charakterizuje nesezdané soužití následovně: „*Jedná se o formu soužití dvou jedinců opačného pohlaví, kteří žijí ve svazku podobném manželství, mají spolu intimní sexuální vztahy, společně bydlí a společně hospodaří, avšak nejsou oficiálně sezdáni*“ (RABUŠIC, 2001, s. 193).

V České republice se nesezdaná soužití rozšířila počátkem 90. let 20. století. S tímto jevem současně poklesla sňatečnost; partneři začali odkládat uzavření manželství do vyššího věku; zvýšila se rozvodovost a porodnost mimo manželství. MAŘÍKOVÁ (2010) uvádí, že na počátku 90. let byl počet narozených dětí mimo manželství kolem 10 %, v roce 2006 se pak mimo manželství narodilo každé třetí dítě (MAŘÍKOVÁ a kol., 2010).

Tato forma soužití představuje buď alternativní možnost manželského soužití, či pouze přechodnou fázi před vstupem do manželství. Proto je tedy potřeba odlišovat nesezdané soužití jako dobrovolný způsob života a nesezdané soužití jako zkoušku před uzavřením manželství.

SINGLY (1999) uvádí, že „*muži i ženy chtějí zůstat sami sebou i ve svém rodinném životě. Manželství není atraktivní v případě, kdy je chápáno jako možné uzavření se do předem určených rolí. Soužití v nesezdaném svazku je naopak oceňováno, protože je chápáno jako méně rigidní forma soužití, lépe vyhovující individuálním požadavkům*“ (SINGLY, 1999, s. 88–89).

Mladí lidé nemají potřebu uzavírat manželství oficiálně i přesto, že spolu žijí v jedné domácnosti, řeší společné problémy a dohromady řeší i finanční problémy. Jde o „manželství na zkoušku“, zatímco uzavření manželství a rodičovství odkládají na pozdější věk. Nicméně v tomto typu soužití dochází k narození dítěte poměrně často. Partneři se pak buď dohodnou na uzavření manželství, anebo ponechají situaci tak, jak je, a pouze určí rodičovství k dítěti na úřadě.

5.1 Typy nesezdaného soužití

Jak je již uvedeno výše, nesezdané soužití lze nejsnadněji rozdělit na dvě formy, a to na soužití, které vede k uzavření sňatku, a soužití, která jsou alternativou manželství a k uzavření sňatku nevedou.

Sociolog Ivo MOŽNÝ (1987) rozdělil na základě demografických dat nesezdaná soužití na tři vyhraněné formy a jednu formu přechodnou.

Tab. č. 1: *Typologie nesezdaného soužití*

Vyhraněné formy	Faktické manželství	Označuje převážně soužití osob, které jsou již rozvedené či ovdovělé nebo jsou stále právně vázané k jinému partnerovi. Tento typ není stvrzen sňatkem, ale jde o stabilní kohabitaci.
	Snoubenecká soužití	Zastupují reproduktivní páry, jejichž soužití se po určité době mění v manželství.
	Soužití svobodných mladých párů	Představuje relativně stálé soužití muže a ženy, které však k budoucímu sňatku nevede. Páry v tomto typu nesezdaného soužití mívají děti.
Přechodná forma	Soužití rozvedených	Tato forma soužití se následně mění na jednu ze tří forem vyhraněných.

(MOŽNÝ, 1987)

Ladislav RABUŠIC (2001) rozdělil nesezdaná soužití do následujících typů.

Tab. č. 2: *Typologie nesezdaného soužití*

Soužití porozvodové	Lidé, kteří někdy manželství již uzavřeli a rozvedli se. Nemají v plánu vstupovat do dalšího manželství.
Soužití snoubenecké	Pár spolu žije v jedné domácnosti a do budoucna spolu plánují sňatek uzavřít.
Soužití dočasné	Tento typ soužití má dvě formy. Jde buď o mladé lidi, kteří spolu chodí, neplánují manželství, ale žijí společně. V druhém případě jde o osoby, které se rozvádějí, žijí již s novým přítelem, ale na svatbu zatím nepomýšlejí.
Soužití mimo manželství	Jde o alternativu k manželství.

(RABUŠIC, 2001)

5.2 Volba nesezdaného soužití

Důvody, proč lidé volí kohabitaci, jsou různé. Často se k tomuto rozhodnutí uchylují mladí lidé, kteří dávají přednost budování kariéry před manželstvím a založením rodiny. V současnosti jsou ženy více emancipované, dosahují vyšší vzdělanosti a nacházejí lepší uplatnění na trhu práce, proto nejsou na mužích tolik závislé, jako tomu bývalo dříve.

Nicméně nesezdaná soužití volí i páry ve středním věku. Tito lidé za sebou většinou mají již jedno či více manželství a po svých zkušenostech s rozvodem nechtějí uzavírat další manželství. V neposlední řadě tuto formu soužití volí i starší páry, důchodci, kteří si chtějí ponechat vdovský/vdovecký důchod (FRANCOVÁ a NOVOTNÝ, 2008).

Rozdělení důvodů pro volbu nesezdaného soužití

1. Vnější důvody:

- a) Okolnosti vylučující sňatek:
  - těhotenství partnerky;
  - nedostatek financí na vysněnou svatbu.
- b) Vliv prostředí a okolí:
  - pár nesouhlasí s institucí manželství;
  - pár využívá finanční výhody, které má matka samoživitelka;
  - špatná zkušenost s manželstvím v rodině.

2. Vnitřní důvody:

- a) Důvody týkající se samotného vztahu:
  - strach z možných změn, které by manželství mohlo přinést;
  - rozhodnutí žen během manželství, které později nechtějí měnit;
  - žádost o ruku byla odmítnuta.
- b) Osobnostní důvody:
  - manželství nemá pro partnery význam;
  - jeden z partnerů měl špatnou zkušenost s předchozím manželstvím;
  - svatba je vnímána jako formalita (HAMPLOVÁ aj., 2010).

6 MANŽELSTVÍ

Manželství není smlouvou jen mezi jednotlivci, ale smlouvu spolu dělají i širší rodiny. Manželství dává vzniknout novým bytostem a novým zřízením (MATOUŠEK aj., 2005). Manželství si v české společnosti na jedné straně vždy udržovalo vysoký status, na druhé straně jeho životnost od konce druhé světové války významně poklesla. Do roku 1989 byl statut manželství tak významný, že manželství legitimizovalo partnery ve společnosti. Vážnost a závaznost sňatku byla i tak a stále je velmi slabá. Odklad sňatků může znamenat i odklon od tradičního manželského soužití.

Vstup do manželství komplikují různé faktory, například ekonomické změny, podmínky trhu práce, sociální souvislosti jako je bydlení, sociální mobilita, orientace lidí na práci a kariéru, zajištění životní úrovně dle vlastních představ. To jsou trendy, které se v České republice teprve začínají prosazovat, model moderního manželského soužití česká společnost zatím nemá. *„Pokud však česká společnost dokáže transformovat ekonomické a sociální struktury tak, aby byly shodné s moderním civilizačním trendem, ovlivní to i manželské chování či strukturu rodinného soužití. Změní se však nejen struktury, ale i chování lidí v páru a postoj muže i ženy k dítěti. Struktura manželského soužití u nás není svázána s církevními či tradičními zákazy, což možná ještě více urychlí partnerské změny“* (ČERMÁKOVÁ, 1995, s. 54–55).

Je zřejmé, že dnes již nikdo neseťvá v manželství, pokud nechce, jen z důvodů jakéhosi společenského tlaku či zvyklostí. Vysoká míra rozvodovosti zasáhla v České republice všechny poválečné generace. Dle sociologických výzkumů prováděných na toto téma se dozvídáme, že každé druhé uzavřené manželství v České republice končí rozvodem. Tradiční sociální nátlak, který nutil muže a ženy setrávat v manželství, které nefunguje, již dnešní generace neznají. Nyní však paradoxně funguje postoj pokládat každé manželství, které má sebemenší problémy, za špatné, a tudíž hodné rozvodu (SOBOTKOVÁ, 2001).

6.1 Volba uzavření manželství a jeho funkce

Rozvolněná současná společnost nelpí na tradicích, nesoudí nesezdaná soužití nebo děti narozené mimo manželství. Jak je již uvedeno výše, lidé o sobě mohou v této oblasti svobodně rozhodovat, společnost je do ničeho netlačí. Lidé mají na manželství různé názory. Někteří lidé nevidí žádnou výhodu ve formálně potvrzeném svazku dvou lidí sňatkem. Další skupina lidí manželství nezavrhuje, nicméně cítí, že tato instituce již není to, co bývala dříve. I přesto vnímají, že uzavření manželství je správný krok. Samozřejmě jsou i tací, kteří stále vidí manželství jako nezbytnou součást svého života.

NOVOTNÝ (2014) uvádí v publikaci Nový občanský zákoník: rodinné právo tři základní funkce manželství.

Tab. č. 3: *Funkce manželství*

Funkce manželství	Biologická	Funkce zajišťuje uspokojování sexuálních potřeb partnerů a plození potomků.
	Výchovná	Funkce podporuje dobrou výchovu dětí v rodině.
	Ekonomická	Funkce zabezpečuje hmotně zajištění všech členů rodiny (především u dětí a seniorů).

(NOVOTNÝ, 2014)

Mezi funkce manželství lze také zařadit jistou formu závislosti partnerů. Ti se často doplňují, je zde vidět určitá míra komplementarity a specializace mužsko-ženských rolí. Avšak tento vztah, kdy se partneři opačného pohlaví ve svých schopnostech a dovednostech doplňují, je v současnosti narušován vyšší mírou vzdělanosti a pracovní aktivitou u žen (KUCHAŘOVÁ a ŠŤASTNÁ, 2009).

Dnes je manželství převážně založeno na emočních vztazích – sňatek z lásky, nežli na ekonomickém zabezpečení – sňatek z rozumu. Takže manželství plní také v neposlední řadě funkci citovou, kdy si partneři poskytují vzájemnou péči.

7 VLASTNÍ VÝZKUMNÁ SONDA

Tato kapitola je zaměřena na samotné průzkumné šetření. Zpočátku jsou stanoveny cíle a metody výzkumné sondy, pomocí které budou získávány potřebná data. Realizace výzkumu probíhala v červnu a červenci roku 2015 pomocí polostrukturovaných rozhovorů v Praze a přilehlém okolí.

7.1 Cíle výzkumné sondy

Hlavním cílem výzkumné sondy je zjistit u manželských, nesezdaných či rozvedených párů faktory, které podle nich mají vliv na vznik a rozpad manželství a rodiny. Dále sonda u respondentů zjišťuje, jaké typické znaky současné české rodiny vnímají jako podstatné. Ve výzkumu se bude vycházet z názorů osob na to, jak se mění forma rodiny, na zakotvení rodiny ve společnosti a rodinné soužití a na to, jaký to má následně vliv na stabilitu a kvalitu vztahu. Rozhovory zachycují autentické výpovědi aktérů a snaží se odhalit podstatu či možné rozdíly mezi názory a zkušenostmi respondentů.

7.2 Etické řešení výzkumu a ochrana respondentů

WALKER (2013) řadí mezi základní etické zásady, které je třeba ve výzkumu dodržet následující: informovaný souhlas s účastí ve výzkumu; vyhnutí se tísni či stigmatizaci při neúčasti ve výzkumu; ochranu osobních údajů získané během rozhovoru; anonymitu a soukromí (WALKER, 2013).

Během výzkumné sondy a při vedení rozhovorů byly tyto zásady dodržovány. Účastníci byli nejprve seznámeni s hlavními body výzkumu, aby měli rámcovou představu, na co budou otázky v rozhovoru zaměřeny. Dále byli také ujištěni, že získané údaje budou zveřejněny anonymně. Respondenti podepsali informovaný souhlas o účasti ve výzkumu a dále byli také požádáni o souhlas s pořízením audio záznamu rozhovoru na diktafon. Dva účastníci odmítli pořízení záznamu, tudíž byl rozhovor zaznamenán písemně.

7.3 Charakteristika a výběr výzkumného vzorku

Cílovou skupinou jsou manželské, nesezdané či rozvedené páry ve věku 30–42 let z Prahy a přilehlého okolí, které mají alespoň jedno dítě. Autorka výzkumu pracuje v současné době jako učitelka v mateřské škole v Průhonicích, proto bylo osloveno několik rodičů dětí z MŠ, zda by nebyli ochotní zúčastnit se výzkumného šetření. Oslovení jedinci pak dále doporučili své známé. Na jaře 2015 bylo tedy osloveno 8 párů, celkem 16 respondentů. Zpočátku všichni účast ve výzkumu potvrdili, nicméně jeden účastník (M6) v den plánovaného setkání schůzku zrušil a následně odmítl i celou účast ve výzkumu. Výzkumu se tedy zúčastnilo a rozhovor poskytlo **15 respondentů – 8 žen a 7 mužů**.

Tab. č. 4: *Souhrn dotazovaných respondentů*

PÁR	OZNAČENÍ	VĚK	MÍSTO	DĚTI	VĚK	ZÁZNAM
č. 1	Ž1	34 let	Praha	1	3 roky	diktafon
	M1	37 let				diktafon
č. 2	Ž2	40 let	Benešov	2	6 let 3 roky	diktafon
	M2	42 let				písemně
č. 3	Ž3	32 let	Praha	1	5 let	diktafon
	M3	36 let				diktafon
č. 4	Ž4	31 let	Říčany	1	4 roky	diktafon
	M4	31 let				diktafon
č. 5	Ž5	34 let	Praha	2	6 let 1 rok	písemně
	M5	35 let				diktafon
č. 6	Ž6	30 let	Říčany	1	3 roky	diktafon
	M6	33 let	Jílové			odmítl rozhovor
č. 7	Ž7	36 let	Praha	2	4 roky 2 roky	diktafon
	M7	39 let				diktafon
č. 8	Ž8	35 let	Beroun	1	4 roky	diktafon
	M8	39 let	Praha			diktafon

V **tabulce č. 4** je uveden souhrn dotazovaných respondentů. V prvním sloupci je pořadové číslo páru; dále pak označení Ž (žena), M (muž); věk respondentů; místo bydliště; počet potomků a jejich věk; technika záznamu rozhovoru.

7.4 Metodika

Pro realizaci výzkumného šetření byl zvolen **kvalitativní přístup**. Při rozhovorech s respondenty byly důležité zejména subjektivní názory na danou problematiku. Cílem bylo získat hloubkový popis jejich vnímání a prožívání. Odpovědi respondentů jsou dokreslovány jejich vlastními názory a životními zkušenostmi. Kvalitativní výzkumný přístup je zaměřen především na výpovědi několika málo osob, ve kterých jsou následně hledány pravidelnosti a společné znaky.

HENDL (2008) uvádí, že *„kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textu, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“* (HENDL, 2008, s. 50).

DISMAN (2011) říká, že *„kvalitativní výzkum používá induktivní logiku. Na začátku výzkumného procesu je pozorování, sběr dat. Pak výzkumník pátrá po pravidelnostech existujících v těchto datech, po významu těchto dat, formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být nově formulované hypotézy nebo nová teorie“* (DISMAN, 2011, s. 287). Cílem kvalitativního výzkumu je tedy pochopení chování a jednání lidí v sociálních situacích či při interpersonálních interakcích.

Při sběru dat byl využíván přístup **grounded theory**, někdy též nazýván jako „zakotvená teorie“. V tomto přístupu výzkumník předem nevytváří žádné hypotézy či teorie, neboť ty jsou vyvozeny teprve až z výsledků analýzy nashromážděných dat. Metoda nespočívá pouze v návodech, jak data sbírat, nýbrž i jak data analyzovat tak, abychom z nich mohli vytvořit teoretické rámce, které jsou v datech zakotveny. Analýza dat se skládá ze tří typů kódování, tj. otevřené; axiální; selektivní.

ŠUBRT (2010) také dále uvádí, že *„během kódování i po jeho ukončení se klade velký důraz na zapisování poznámek, tzv. memos, které jsou prvním krokem k vytvoření zakotveného teoretického rámce. Cílem je vytvoření kategorií, které budou vycházet ze sebraných dat a budou tak co nejbližší kategoriím používaným samotnými respondenty. Porozumění vztahům mezi jednotlivými odhalenými kategoriemi vede k vytvoření teoretických konceptů a k sestavení výsledné teoretické soustavy“* (ŠUBRT, 2010, s. 369).

7.5 Technika sběru dat

Výzkumná sonda byla provedena rozborem **polostrukturovaných rozhovorů** s manželskými či partnerskými páry. Tato metoda kvalitativního výzkumu se zdá nejvhodnější, neboť umožňuje mít předem stanovený soubor otázek a současně ani nevylučuje možnost pokládat respondentům otázky doplňující, dle aktuální situace a okolností, které vzniknou během dotazování. Technika polostrukturovaného rozhovoru při sběru dat poskytuje příležitost hlubšího poznání zkoumaných osob. Během rozhovorů je možné pozorovat, nakolik dotazované osoby rozumí otázkám a jak jsou schopny své myšlenky a odpovědi zformulovat.

MIOVSKÝ (2006) uvádí, že „u polostrukturovaného interview tedy máme definované tzv. jádro interview, tj. minimum témat a otázek, které má tazatel za povinnost probrat. Máme tak určitý stupeň jistoty, že všechna tato témata probrána skutečně budou. Liší se tak obvykle pořadí, drobné nuance ve znění a stylu pokládání otázek apod. Na toto jádro se pak nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání“ (MIOVSKÝ, 2006, s. 160).

Konkrétní otázky a osnova rozhovoru byla předem připravena. Rozhovor lze dle druhu otázek rozdělit na dvě části. V první části jsou otázky zaměřené na osobní údaje respondentů, které jsou pro výzkumné šetření podstatné. Ve druhé části jsou pak otázky otevřené, které mají zjistit odpovědi na zkoumanou problematiku.

Fáze rozhovoru:

- 1) Přípravná a úvodní část rozhovoru:** v této fázi připravujeme osnovu rozhovoru a konkrétní otázky. V počátku samotného rozhovoru, při prvním kontaktu, bychom měli budovat důvěru a motivovat aktéry výzkumu k účasti.
- 2) Vzestup a upevnění kontaktu:** dále upevňujeme důvěru a posilujeme motivaci. Tazatel by měl být ze začátku obezřetný a volit méně citlivá témata.
- 3) Jádro rozhovoru:** v jádru rozhovoru se zaměřujeme již na stěžejní část výzkumu, tedy na otázky týkající se hlavní části interview. Postupujeme od méně soukromých témat až po důvěrné otázky.
- 4) Závěr:** zde dochází k uzavření kontaktu s respondenty. Přesvědčíme se, že jsou účastníci v dobrém psychickém stavu (MIOVSKÝ, 2006).

7.6 Průběh a technika rozboru rozhovoru

Rozhovory byly uskutečněny během měsíce června a července roku 2015. Volba prostředí pro realizaci rozhovorů byla ponechána respondentům. V případě účastníků z řad rodičů dětí z MŠ probíhaly rozhovory ve školce. V ostatních případech byly rozhovory uskutečněny v domácnosti respondentů či v kavárně v blízkosti jejich bydliště. Rozhovory byly vždy vedeny s jednotlivci, abychom předešli případné selekci či eliminaci názorů a myšlenek, které by mohly být v komunikaci s celým párem např. méně výrazné, „uhlazené“ či úplně nevyřčené.

Na začátku rozhovoru byli aktéři samozřejmě seznámeni se všemi důležitými náležitostmi, tj. předběžná délka rozhovoru; informovaný souhlas; souhlas se záznamem na diktafon; dodržení anonymity a soukromí; hlavní body výzkumu. Poté byly účastníkům pokládány předem připravené otázky, v některých případech byly otázky i upřesněny či doplněny o vhodné podotázky.

V úvodu rozhovoru byly kladeny otázky ohledně demografických údajů, tj. věk, místo bydliště, počet potomků (tabulka č. 4). Dále uzavřené otázky ohledně rodinného stavu, zda jsou sezdáni či nikoliv (tabulka č. 5). V další části rozhovoru již byly otázky otevřené, týkající se zkoumané problematiky. Celý rozhovor byl veden v uvolněném nesugestivním duchu, kdy tazatel nedával najevo svůj názor nebo souhlas či nesouhlas na odpovědi respondentů. Délka rozhovoru byla různá, minimálně však vždy alespoň 25 minut, v některých případech až 45 minut.

Uskutečněné rozhovory byly posléze přepsány (ukázka v příloze) a následně kódovány. „Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci“ (HENDL, 2005, str. 246). Pro tuto výzkumnou sondu bylo využito **otevřeného kódování**, kdy byly přepsané rozhovory v tištěné podobě podrobně přečteny a analyzovány.

SKUTIL (2011) uvádí, že „proces kódování začíná označováním jednotlivých datových segmentů symbolem, kódem, který se určitým způsobem vztahuje k výzkumnému cíli. Následně jednotlivé koncepty řadíme do tříd souvisejících jevů (říkáme, že je kategorizujeme) a v podobě proměnných je uspořádáváme do základů nově vznikajícího příběhu nebo teorie“ (SKUTIL, 2011, s. 218).

Nejprve byly rozhovory přečteny samostatně. V této fázi rozboru získaných dat docházelo k vyhledávání hlavních myšlenek sdělení respondenta v otevřených otázkách. Tyto myšlenky byly následně označovány výstižným slovem, tedy kódem. Jakmile byly všechny rozhovory takto rozkódovány, nastalo porovnávání rozhovorů mezi sebou. Byly hledány podobnosti a rozdíly mezi výpověďmi respondentů na jednotlivé otázky. Některé jevy se vyskytovaly ve více rozhovorech, jiné byly zas ojedinelé. Na základě toho byly posléze vytvořeny kategorie. V jednotlivých kategoriích jsou citovány některé vybrané výpovědi respondentů, které s danou problematikou souvisí.

Tab. č. 5: **Otázky rozhovoru**

	ZNĚNÍ OTÁZKY
1.	<i>Kolik Vám je let?</i>
2.	<i>Kolik máte dětí? Jak jsou staré?</i>
3.	<i>Kdy začal Váš vztah? Od kdy žijete s partnerem společně? Kdy došlo k uzavření manželství? Kdy došlo k rozpadu vztahu či rozvodu?</i>
4.	Jaké jsou podle Vás typické znaky současné rodiny? <i>Čím myslíte, že se dnešní rodina vyznačuje?</i>
5.	Jak se podle Vás mění formy rodinného soužití? <i>Čemu lidé podle Vás dávají přednost a proč? Je lepší mít tradiční manželství nebo být v nesezdaném soužití? Myslíte si, že má forma soužití vliv na stabilitu a kvalitu vztahu?</i>
6.	Jaké jsou podle Vás důvody k volnému soužití? <i>Proč myslíte, že roste počet nesezdaných soužití?</i>
7.	Jaké důvody vnímáte pro vznik manželství? <i>Kdy je podle Vás vhodná doba na uzavření manželství?</i>
8.	Jaké vnímáte možné příčiny rozpadu manželství či partnerství? <i>Myslíte si, že by měli lidé udržovat vztah pouze kvůli dětem?</i> Jaké vnímáte příčiny vašeho rozchodu či rozvodu? <i>Zkoušeli jste využít některou formu odborné pomoci?</i>

V **tabulce č. 5** je uveden souhrn otázek a případných podotázek, které byly připraveny pro interview s respondenty. V některých případech nebylo nutné pokládat rozšiřující podotázky, neboť respondent sám poskytl vyčerpávající odpověď, ve které bylo sděleno vše podstatné pro výzkumné šetření.

7.7 Interpretace a zhodnocení dat

V této kapitole a v rámci podkapitol bude uvedena analýza a zhodnocení získaných dat. Na základě komparace rozhovorů byly nalezeny některé společné či odlišné znaky na danou problematiku. Podkapitoly jsou děleny dle obsahu jednotlivých otevřených otázek rozhovoru. Dále zde budou uvedeny hlavní výrazné myšlenky týkající se dané problematiky, které jsou dokresleny konkrétními citacemi.

Tab. č. 6: *Základní informace o účastnících výzkumné sondy*

PÁR	OZNAČENÍ	VĚK	DĚTI	VĚK	STAV	
č. 1	Ž1	34 let	1	3 roky	2006	začátek vztahu společné bydlení svatba
	M1	37 let			2007 2010	
č. 2	Ž2	40 let	2	6 let 3 roky	2007	začátek vztahu společné bydlení
	M2	42 let			2009	
č. 3	Ž3	32 let	1	5 let	2009	začátek vztahu společné bydlení svatba
	M3	36 let			2010 2015	
č. 4	Ž4	31 let	1	4 roky	2006	začátek vztahu společné bydlení
	M4	31 let			2006	
č. 5	Ž5	34 let	2	6 let 1 rok	2005	začátek vztahu společné bydlení svatba
	M5	35 let			2007 2011	
č. 6	Ž6	30 let	1	3 roky	2010	začátek vztahu společné bydlení rozchod
	M6	33 let			2010 2014	
č. 7	Ž7	36 let	2	4 roky 2 roky	2007	začátek vztahu společné bydlení svatba
	M7	39 let			2008 2009	
č. 8	Ž8	35 let	1	4 roky	2003	začátek vztahu svatba společné bydlení rozvod
	M8	39 let			2005 2005 2014	

V **tabulce č. 6** oproti tabulce č. 5 přibyly informace ohledně rodinného stavu všech respondentů. Je zde uveden rok začátku vztahu, počátku společného bydlení a případné svatby, rozchodu či rozvodu. Z tabulky je dále patrné, že z celkového počtu 8 párů jsou: 4 páry v manželském svazku; 2 páry v nesezdaném soužití; 1 pár rozvedený; 1 pár po nesezdaném soužití v odloučení.

7.7.1 Uspěchanost a netrpělivost současné rodiny

Otázka: Jaké jsou podle Vás typické znaky současné české rodiny?

Všechny respondentky výzkumu, bez ohledu na věk, formu soužití či počet potomků, uváděly jako typický znak současné rodiny **uspěchanost** či **hektičnost** a **nedostatek času na výchovu dětí**. Některé z nich k tomu ještě dále uváděly, že tento jev je u nich spojen s vnitřní tenzí a se špatným svědomím.

„...pro mě je to určitě hrozná uspěchanost a štvě mě to. Nemám jinou možnost, i když jsme na to všechno dva, tak je to pořád málo. Práce nám oběma pohlcuje většinu času. Ráno jedna holka do školky, druhá do školy, já pak běžím do práce. Po práci vyzvednout holky, udělat nějaké úkoly. A večer se pak často stává, že si ještě musím sednout k počítači a dodělat věci do práce. Na rodinu jako kdyby byl čas až o víkendu a to je hodně málo...“ (Ž2, 40 let).

„Jednoznačně vnímám, že dnešní rodiny jsou hodně hektické. Někdy mám ale pocit, že by to tak být nemuselo. U nás to taky tak nejprve bylo, byli jsme uspěchaný, pořád jsme se za něčím hnali. Ale když se nám narodila dcera, snažili jsme se všechno trochu uklidnit. Nechtěli jsme vychovávat dítě ve spěchu a neužít si to. Proto jsme svůj život trochu změnili...“ (Ž1, 34 let).

Některé účastnice výzkumu také v rozhovoru uvedly jako znak dnešní rodiny **netrpělivost**. Ať už netrpělivost, kterou vnímají samy u sebe, s partnerem či s dětmi. Tak i netrpělivost dětí samotných.

„Rozčiluje mě, jak je dneska všechno rychlý. Rychlý a nestálý. Člověk je dnes zvyklý na to, že má všechno hned. Všechno přes informace, oblečení, co jde objednat na internetu, až po jídlo, co vám dovezou až do domu. Lidi neumí na věci čekat. Zdá se jim to pak jako ztráta času a jsou z toho špatný nebo našťvaný. A přesně tohle vidím u svého syna, u ničeho dlouho nevydrží, ani u hraní, pozornost je těkavá. A mě to děsně vytáčí, ale pak si uvědomím, že to má stejně okoukaný od nás, od rodičů, a pak jsem ještě víc našťvaná na sebe“ (Ž5, 34 let).

Muži respondenti odpovídali na otázku podobně jako ženy. Také uváděli na prvním místě **hektický způsob života**. Nicméně to mnohem četněji než ženy doplňovali honbou za **kariérou** a **penězi**. Především z rozhovorů s muži vyplýval fakt, že je podstatné být nejprve zajištěný, mít vybudovanou kariéru, před zakládáním rodiny. Jako podstatné vnímají schopnost zabezpečení budoucí rodiny.

„Typický znak český rodiny (přemýšlí)... pro dnešní mladou rodinu je asi důležitý mít všechno hned. Hned mít dobrou práci, hodně peněz, auto, hezkej dům, vybavení, jezdit na dovolený. Je to hrozně uspěchaný, jako kdyby lidi nevěděli, že všechno tohle chce čas a získávat všechno postupně. Jakmile to nemají hned, jsou z toho rozladěný. Ženou se za kariérou, jsou v práci od rána do večera. Já o tom mluvím, jako kdyby se mě to netýkalo, ale bohužel týká...“ (M4, 31 let).

„...rozhodně hektický způsob života a budování kariéry. Dnes se všechno tak protahuje – mládí, studium, potom zaměstnání, to taky trvá, než něco vybudujete, pak je teprve čas na to, najít si partnerku a založit rodinu“ (M3, 36let).

Většina respondentů, bez ohledu na pohlaví, také uváděla jakousi změnu ve **formě komunikace** a **trávení volného času**. Mladí lidé a i děti dnes tráví volný čas jinak, než tomu bylo dříve. Jsou více doma, u počítače, u her. Děti tráví málo času venku s přáteli, málo čtou. Komunikace mezi lidmi často probíhá přes počítač či mobil, opět zřejmě z úsporných potřeb v dnešním rychlém světě.

„Jako další typický znak určitě cítím ve změně trávení volného času u dětí. Vzpomínám si, jaké to bylo, když jsem byla malá já, venku bylo víc dětí, společně jsme si hrály. Rodiče nás ani nemuseli kontrolovat. Jsem ráda, že jsem byla malá v osmdesátých letech. U dnešních dětí to je jiné. Neschází se jako partička někde před domem, ale sejdou se raději někde na sociální síti. Nás se to zatím netýká, dcera je ještě malá, ale jsem zvědavá, jaké to jednou bude“ (Ž1, 34 let).

„Takový typický pro dnešní lidi je trávit volný čas jinak, než jsme to měli my. My jsme přišli ze školy a hned jsme letěli ven. Dneska už tolik dětí hrát si na ulicích nevidím...“ (M2, 42 let).

Respondentům, kteří uváděli jako typický znak současné rodiny změnu ve formě trávení volného času dětí a mladých lidí, byla položena doplňující otázka: „Proč si myslíte, že tato změna nastala?“

Více než polovina respondentů vyjádřila shodnou myšlenku, že spíše než o fakt, že dnes jsou jiné možnosti v trávení volného času, než byly dříve, jde o skutečnost, že dnešní svět není tak bezpečný, jako býval. Vnímají určitou vyšší míru nebezpečí a s tím spojenou i vyšší míru kontroly ze strany rodičů k dětem.

„...myslím si, že to je tím, jak je svět všeobecně. Ve zprávách pořád slyšíme, co se stalo hrozného. Děti můžou zmizet i cestou ze školy. Není bezpečný nechat je hrát venku a ani nevědět, kde jsou. A pořád je kontrolovat taky nejde“ (M2, 42 let).

„...já mám o svoje děti strach a vždycky budu mít. Můj syn teď v září začne chodit do školy, máme ji celkem blízko, ale stejně s ním budu chodit a po škole ho budu vyzvedávat. Stejně je to, když si hraje. Jsem ráda, když vím, kde je a že je v bezpečí. Pouštím ho s dětmi z domu hrát si ven, ale skoro celou dobu je sleduju, aby se nic nestalo. Nemyslím, aby si neodřeli koleno, ale aby jim někdo neudělal něco zlého“ (Ž5, 34 let).

Někteří respondenti v rozhovorech dále uváděli, v menší míře než předchozí znaky, také **výchovu k individualismu a nízkou schopnost spolupráce**.

„Často si u maminek všímám toho, jak ve svých dětech vyvolávají pocit absolutní jedinečnosti, jak jsou ve všem dokonalý a naprosto úžasný. Já samozřejmě svoje kluky taky chválím, mám z nich radost, když se jim něco povede. Ale současně je s mužem vedeme k tomu, aby spolu vycházeli, aby si pomáhali. Bojím se, že z téhle generace dětí vyrostou sami jednotlivci, třeba i dobrý ve svých budoucích profesích, ale budou vůbec umět spolupracovat? Nebo spolu komunikovat?“ (Ž7, 36 let).

„...myslím si, že by malé děti už ve školce měly být vedené k tomu, aby uměly spolupracovat. Samozřejmě je důležité podporovat v dětech jejich individualitu, ale na spolupráci jako by se zapomínalo. Proto jsem dceru přihlásila do montessori školky, tam vedou děti k obojímu...“ (Ž3, 32 let).

7.7.2 Změny v rodinném soužití

Otázka: Jak se podle Vás mění formy rodinného soužití?

Z osmi párů, které se zúčastnily rozhovorů, jsou čtyři páry v manželském svazku. Jeden pár je již po rozvodu, ale oba si dokážou představit, že s potenciálním budoucím partnerem opět uzavřou sňatek. Dva páry žijí v nesezdaném soužití a nechtějí na tom nic měnit. Jedna respondentka je po rozchodu, vdaná nikdy nebyla, ale do budoucna si to umí představit, nicméně to pro ni není příliš podstatné.

Z rodinných stavů účastníků a z rozhovorů je patrné, že respondenti, kteří se účastnili výzkumného šetření, jsou spíše pro tradiční model rodinného soužití, tedy pro **manželský svazek**. Nicméně měnící se formy rodinného soužití vnímají. Vidí značný posun mladých lidí k žití „na hromádce“ či „single“ a domnívají se, že je to dáno jejich větší jednoduchostí a menší mírou angažovanosti, kterou musí vynakládat.

„U kamarádek vidím, jak se to mění. Mám spoustu kamarádek, které se vůbec vdávat nechtějí, říkají, že přece nepotřebují mít nějaký papír na to, aby mohly mít rodinu. Já jsem v tomhle spíš tradičnější. S bývalým manželem jsme se sice minulý rok po devíti letech manželství rozešli, ale... jsem pro manželství“ (Ž8, 35 let).

„Já jsem vdaná nebyla, s přítelem jsme chodili 4 roky a nevydrželo to. Myslím si, že ale manželství by na tom nic nezměnilo. Hodně mladých lidí žije „na hromádce“ a vydrží jim to. Myslím si, že jim to vyhovuje, protože mají pocit, že se nemusí tolik snažit jako v manželství. Hodně mých přátel je taky „single“ ani nikoho nehledají, protože je to takhle pro ně jednodušší“ (Ž6, 29 let).

Jedna respondentka poukázala i na změnu v soužití více generací společně.

„No, myslím si, že formy rodinného soužití se mění ve dvou rovinách. Za první, mladý lidi už se tolik nehrnou do svatby. Ani pro mě není svatba důležitá. A za druhý, mám pocit, že forma soužití rodin se mění i v počtu generací, který spolu žijou. Dnes jako by už nebylo v módě, aby žila rodina v širším kruhu“ (Ž4, 31 let).

Podotázka: Myslíte si, že má forma soužití vliv na stabilitu či kvalitu vztahu?

Většina respondentů se domnívá, že forma soužití nemá na stabilitu či kvalitu vztahu příliš zásadní vliv. Z názorů respondentů vyplývá, že stabilitu a kvalitu vztah nezíská uzavřením, či neuzavřením manželství, ale spíše důkladným hledáním vhodného partnera a především budováním pevného důvěrného vztahu, kde jsou partneři schopni otevřeně komunikovat a řešit případné vzniklé problémy.

„Já si myslím, že to na vztah vliv nemá, aspoň já ho tam nevnímám. Pro vztah jsou důležitější věci, než jestli byla svatba, nebo ne. S ženou jsme svatbu měli, bylo to hezký, ale na vztahu se nám nic nezměnilo, ale žena to vidí trochu jinak“ (M5, 35 let).

„S manželkou jsme se brát chtěli, plánovali jsme to a těšili jsme se na to. Ale spíše kvůli té oslavě. Nebyla to pro nás nějaká nutnost, že bychom pak měli pocit, že náš vztah je cennější nebo hodnotnější. To určitě ne. Aby vztah byl kvalitní, je třeba najít kvalitní protějšek a umět spolu mluvit“ (M7, 39 let).

Avšak dvě respondentky uvedly, že pokud je vztah stvrzen sňatkem, mají větší pocit jakési jistoty. Ne však ve smyslu, že by vztah nemohl skončit nebo procházet nějakou krizí. Nicméně se domnívají, že v manželství není tak snadné rychle odejít a manželé se nemohou v tomto směru rozhodovat příliš ukvapeně.

„...nemyslím si, že by to vztah nějak měnilo nebo změnilo. Ale když se dva lidi hádají a mají krizi, je určitě těžší odejít z takového vztahu, když jsou dva lidi manželé. Myslí si, že v takovém případě si to ty dva víc promyslí, možná o tom i víc mluví nebo se budou snažit najít nějakou pomoc zvenku, než ten vztah definitivně ukončí a hodí za hlavu“ (Ž3, 32 let).

„Já mám pocit, že když jsou dva lidi svoji, je to hezký. Jako by to byl i důkaz toho, že ty dva ve svůj vztah věří. Je to větší jistota, opora, lepší pocit než žít spolu jen tak a čekat, jestli si to ten druhý třeba najednou nerozmyslí...“ (Ž1, 34 let).

7.7.3 Nesezdané soužití

Otázka: Jaké jsou podle Vás důvody k volnému soužití?

Podotázka: Proč myslíte, že roste počet nesezdaných soužití?

Celkově se respondenti shodli, že počet nesezdaných soužití v dnešní době rozhodně stoupá. Domnívají se, že je to dáno dobou, svým způsobem jde o trend, jedná se o moderní životní styl.

„...připadá mi, že je to dnes asi in, žít s někým jen tak „na hromádce“. Vidám to kolem sebe stále častěji, ale pro mě by to asi nebylo. Jako kdyby si tím lidi nechávali otevřený zadní vrátka...“ (M1, 37 let).

„Všeobecně si myslím, že lidí, co spolu žijí bez svatby, je stále víc a víc. Nevidím v tom ale nic špatného. Prostě nepotřebují potvrzovat svůj vztah něčím formálním. Možná je to tak i jednodušší, proto je to pořád častější a hlavně normálnější“ (Ž4, 31 let).

Téměř všichni respondenti také uvádějí, že forma nesezdaného soužití může být mnohdy pouze dočasná. Jde o způsob soužití na zkoušku, aby partneři věděli, jak jim to společně půjde, než se rozhodnou, zda uzavřou sňatek.

„S manželkou jsme se znali asi rok, než jsme se k sobě nastěhovali. Na svatbu jsme nespěchali, ale počítalo se s ní. Před svatbou jsme spolu žili asi pět let? Nebylo to vědomé rozhodnutí, že bysme si řekli „tak, teď zkusíme, jaký to bude spolu žít“, ale určitá zkouška to vlastně byla. A prošli jsme (směje se)“ (M3, 36 let).

„...my jsme do toho docela hupli. Znali jsme se něco málo kolem dvou let, bydleli jsme spolu asi rok a už to bylo. Přijde mi fajn, jak jsme to měli. Ale současně si umím představit, že spousta mladých lidí do toho takhle nejde. Chtějí mít jistotu, jestli jim to vydrží, a proto asi setrvávají delší čas jen tak spolu, žijí spolu... Takový manželství na zkoušku...“ (Ž7, 36 let).

Muži i ženy, kteří žijí v nesezdaném soužití, také shodně zmiňují **finanční výhody**, které tato forma soužití přináší. Být „žena samoživitelka“ je v našem státě výhodnější, než být vdaná. Stát neprovdaným matkám poskytuje bohatší síť sociálních dávek než pro manželské páry s dětmi.

„...jakmile má žena dítě, je po finanční stránce rozhodně výhodnější zůstat svobodná. Získává pak od státu mnohem větší finanční podporu, než kdyby byla za partnera provdaná... je to smutný...“ (Ž2, 40 let).

Nicméně část respondentů v tom nevidí jen trend doby, ale i jistou reakci na nějakou dřívější životní zkušenost, ať už jde například o jejich nevydařené manželství či manželství rodičů nebo jiných blízkých příbuzných.

„...myslím si, že to může být předchozí zkušeností. Já jsem rozvedený, trvalo mi několik měsíců, než jsem se z toho vzpamatoval. Ze začátku jsem si neuměl vůbec představit další novou vztah. A už vůbec ne, že bych se podruhé oženil. Už se to ale pomalu srovnává...“ (M8, 39 let).

„Když jsem byl malej, tak se rodiče rozvedli. Paradoxně jsem měl a pořád mám lepší vztah se svým druhým otcem. Ty rodinné neshody, dohady, hádky. Bylo to nepříjemný. Dodneška je to nepříjemný – vztah s otcem se nikdy nevylepší. Asi proto k manželství taky tolik netíhnu... není to záruka ničeho“ (M4, 31 let).

Jedna respondentka má k nesezdané formě soužití negativní postoj. Vnímá nárůst počtu nesezdaných soužití nepříznivě a jako nežádoucí. Tuto formu soužití chápe jako sobeckou. Lidé nechtějí přijímat zodpovědnost za vztah, tak se mu brání.

„Vidím, jak je to pro lidi kolem stále atraktivnější alternativa k manželství. Ale proč? Pokud je to dočasné, tak je to podle mě v pořádku. Každý by měl s partnerem nejprve nějakou dobu žít, než si ho vezme. Ale proč se plánovitě bránit svatbě? Nevěřím, že na tom lidem nezáleží nebo že to pro ně není důležité. Myslím si, že se jim líbí mít možnost ze vztahu kdykoliv svobodně odejít a nic moc neřešit. Zdá se mi to sobecké. Taková jednoduchá volba. Nesedíš mi, nechce se mi na vztahu pracovat, tak jdu hledat jinam“ (Ž5, 34 let).

7.7.4 Manželství a sňatek

Otázka: Jaké důvody vnímáte pro vznik manželství?

Podotázka: Kdy je podle Vás vhodná doba na uzavření manželství?

Jak je již uvedeno v předešlé kapitole, většina respondentů je v manželském svazku. Pouze dva páry žijí v nesezdaném soužití a chtějí to tak i ponechat. Tyto dva páry uváděli mezi důvody například:

- „...aby se dítě narodilo do úplné rodiny“ (M2, 42 let);
- „Manželství může vnést do vztahu větší jistotu“ (M4, 31 let);
- „Hodně lidí to může brát jako potvrzení partnerovy lásky...“ (Ž4, 31 let).

Většina respondentů vnímá sňatek jako vhodnější formu soužití. Respondenti nejčastěji uváděli, že svatba „tak nějak“ přirozeně vyplyne ze vztahu. Pro některé je svatba tradiční romantická záležitost, bez které si vztah neumí představit. Pro jiné zas praktický krok, například v případě narození dítěte kvůli příjmení a jednání s úřady.

„Jak jsem říkal, pro mě svatba na vztahu zas tolik nezmění. Ale bylo mi jasné, že ženě na tom záleží. Tak jsme do toho šli (usmívá se). Na druhou stranu, já spíš viděl ty praktičtější stránky svatby – kvůli dětem. Před tím prvním jsme to nestihli, ten nás překvapil (směje se), ale před druhým už ano“ (M5, 35 let).

„My jsme romantici (směje se), u nás byla svatba jasná. Chtěli jsme být svoji, ještě než se nám narodí děti“ (M1, 37 let).

Na otázku, kdy je vhodné uzavřít manželství, respondenti odpovídali velice různorodě. Pro muže byly častěji důležité vnější okolnosti jako dokončená škola; stabilní dobrá práce; zabezpečenost; byt, zkrátka spíš jakási materiální připravenost na vztah a budoucí rodinu. Ženy častěji uváděly vnitřní okolnosti týkající se vztahu samotného, tj. když se oba dobře znají; když si rozumí; když si jsou jistí apod.

„Já bych do manželství nevstupovala nějak ukvapeně. Vyčkávala bych, jestli si opravdu rozumíme a jestli od života čekáme to samé“ (Ž6, 30 let).

7.7.5 Rozpad vztahu a příčiny

Otázka: Jaké vnímáte možné příčiny rozpadu manželství či partnerství?

Většina respondentů na tuto otázku odpověděla, že zásadním důvodem pro rozpad vztahu může být **patologická žárlivost**, **nevěra** či trvajících **milenecký vztah**. V případě mileneckého vztahu účastníci uváděli, že nemyslí pouze fyzický akt nevěry, ale i citové pouto, které mezi milenci je. Pak může rozchod či rozvod iniciovat jak podváděný, tak i podvádějící. Ve spojení s těmito důvody také hovořili o **nedostatku důvěry**, která se těžko získává zpět.

„Jako vážný důvod rozchodu si umím představit žárlivost. Ale nemyslím normální žárlivost. Ta mi i trochu lichotí (směje se). Myslím takovou tu chorobnou, kdy vám druhej kontroluje telefon, zprávy, emaily. Jakákoliv běžná situace je důvod k podezírání, vyptávání, vyčítání. To bych asi dlouho nevydržel...“ (M7, 39 let).

„Pro mě by byl jasný důvod citová nevěra, citový vztah k jiný ženě. Myslím si, že bych dokázala partnerovi odpustit jednorázovou nevěru, kdyby se s někým vyspal. Ale kdyby souběžně s naším vztahem udržoval ještě nějaký jiný vztah, tak to bych asi nevydejchala...“ (Ž4, 31 let).

Téměř všechny respondentky uvedly jako opravdu závažný důvod pro rozchod či rozvod **agresivitu** či jakékoliv projevy **násilí** ze strany partnera, ať k nim samotným, či k jejich dětem. S těmito důvody pak respondentky dále uváděly také **alkoholismus** a s tím spojenou dlouhodobou **nezaměstnanost** a **finanční problémy**.

„Já si neumím představit, že bych měla manžela, který by byl agresivní. Nesnáším násilí. Kdyby muž uhodil mě nebo naši dceru, tak jdu bez váhání hned pryč. S takovým člověkem bych žít nemohla, i kdyby se omlouval...“ (Ž3, 32 let).

„...ze vztahu bych určitě odešla, když bych viděla, že je partner alkoholik a neřeší to. Bála bych se, že by se na to začaly balit další nepříjemný věci, jako že by přišel o práci, měli bysme dluhy, exekuce, prostě finanční problémy...“ (Ž2, 40 let).

Podotázka: *Myslíte si, že by měli lidé vztah udržovat pouze kvůli dětem?*

Více než polovina respondentů si myslí, že by se rozpadající vztah neměl udržovat pouze kvůli dítěti. Domnívají se, že pro dítě je mnohem lepší, když se partneři rozejdou, případně rozvedou, než kdyby mělo dítě vyrůstat v nepříjemné atmosféře plné sporů a hádek. Toto prostředí by na dítě mohlo mít horší vliv než fakt, že došlo k odloučení rodičů. Dva respondenti také uvedli, že skutečnost „zůstávat ve vztahu jen kvůli dítěti“ je zastaralý názor, který se jim rozhodně nelíbí.

„Já si myslím, že ne. Když už dva uvažují, že vztah ukončí, tak není dobrý v takových podmínkách vychovávat dítě, to to akorát odnese...“ (M5, 35 let).

„Z vlastní zkušenosti můžu říct, že to není dobré. Rok po narození syna nám to s přítelem přestalo fungovat, ještě další rok jsme se snažili to nějak zachránit, ale nepovedlo se. Myslím si, že i malý dítě hodně vnímá, co se v rodině děje. Když se rodiče hádají, křičí na sebe nebo je dusno. Taková situace je pak horší než samotný rozchod...“ (Ž6, 30 let).

Několik respondentů si však myslí, že právě kvůli dětem je důležité zkusit vztah zachránit a ve vztahu vydržet, i když má problémy. Děti by měly být prioritou.

„...dítě potřebuje celou rodinu, proto si myslím, že by se dva měli vždycky snažit vztah zachránit a svoje problémy vyřešit. Existuje i spousta poraden pro páry, prostě něco by s tím měli dělat, a ne to hned ukončit. Rozvod je až ta nejkrajnější volba“ (M1, 37 let).

„Asi bych měla strach, jak by kluci reagovali na to, kdyby najednou táta nebyl doma. Ani nevím, co bych jim řekla. Důležitý je udržet rodinu pohromadě. Krize jsou všude, hlavně je nějak smysluplně vyřešit a nerozbít u toho dětem rodinu“ (Ž7, 36 let).

„...určitě by měli zkoušet ten vztah udržet. Dítě by měli vychovávat oba rodiče, aby mělo dobrý vzor do budoucna“ (M3, 36 let).

Tři účastníci výzkumu prošli v minulém roce rozvodem a rozchodem. Proto jim během rozhovoru byly položeny ještě dvě další otázky.

Otázka: Jaké vnímáte příčiny vašeho rozchodu či rozvodu?

Podotázka: Zkoušeli jste využít některou formu odborné pomoci?

„Důvodem rozvodu byla nevěra manželky. Začala chodit s kolegou z práce. Po tolika letech to byl šok. Nejdřív jsem chtěl manželství zachránit za každou cenu, i kvůli dceři... Samozřejmě to celý dávala za vinu mě...“

„Chtěl jsem i využít odbornou pomoc, jít někam do poradny. Ale žena nechtěla. Po několika měsících mě to začalo celý tak štvát, že už jsem to zachránit nechtěl. Teď jsem rád, že jsme se rozvedli, ale nebylo to pěkný“ (M8, 39 let).

„Tohle je těžký. Jak jsem říkala, s manželem jsme rozvedený... Během manželství jsem si našla jiný vztah. Odbornou pomoc jsme nevyhledali. Bude to znít jako klišé, ale ve vztahu jsou vždycky dva... Nikdy to není chyba jen jednoho. Víc se mi k tomu říkat nechce“ (Ž8, 35 let).

„...u nás to bylo zvláštní, já vlastně žádný konkrétní důvod nevím. Narodil se nám syn, tak pak bylo spousta jiných starostí. Na vztah nějak nebyl čas a asi vyprchala jiskra? Nevím. Pak jsme se hádali už skoro kvůli všemu...“

„...že bychom s tím šli do poradny, o tom jsme ani nepřemýšleli“ (Ž6, 30 let).

7.8 Závěr výzkumné sondy – shrnutí

Autorka diplomové práce si uvědomuje částečné omezení výzkumu, které je dáno malým počtem respondentů, kteří se výzkumné sondy účastnili. U kvalitativního výzkumu je také všeobecně rizikové zpracovávání získaných dat. Problémem může být očekávání tazatele, které může ovlivnit průběh rozhovorů. Avšak připravená struktura rozhovoru pomohla těmto rizikům předejít.

Tato výzkumná sonda se snaží pomocí polostrukturovaných rozhovorů s respondenty ukázat možné důvody a příčiny, které mají vliv na vznik a rozpad vztahu a celé rodiny. Díky rozhovorům byl získán subjektivní hloubkový popis jevů, které se vyskytují v současné rodině, ve vztazích mezi partnery či v manželství. Bylo zjištěno několik různých názorů na danou problematiku. Nyní zde bude uvedeno krátké shrnutí.

Typické znaky současné české rodiny:

Jako typický znak současné české rodiny je na prvním místě zcela jistě uspěchanost, hektičnost a nedostatek času na výchovu dětí. S tímto znakem často respondenti uváděli i netrpělivost, kterou vnímají jak u sebe, tak i u svých dětí.

Dalším stěžejním znakem je pak určitá změna komunikace a trávení volného času mladých lidí a dětí. Respondenti dávají do souvislosti právě uspěchaný životní styl se změnou formy komunikace, která musí životnímu tempu pak také odpovídat. Proto jsou interpersonální vztahy často rozvíjeny a udržovány především pomocí mobilu, internetu a sociálních sítí.

V trávení volného času mladých lidí a dětí respondenti vidí značný posun od dob minulých. Nejen proto, že jsou dnes jiné možnosti, než byly dříve, ale i proto, že respondentům dnešní svět nepřipadá tak bezpečný jako kdysi.

V neposlední řadě respondenti uvádějí budování kariéry, celkovou finanční zabezpečení, výchovu dětí k individualismu a nízkou schopnost spolupráce.

Změny formy rodinného soužití:

I přesto, že jsou respondenti především orientováni tradičně a jsou tedy pro manželský svazek, vnímají měnící se formy rodinného soužití. Z rozhovorů vyplývá, že se většina respondentů domnívá, že v dnešní době je modernější žít v nesezdaném soužití než v manželství, anebo případně i „single“ než v partnerském vztahu. Obě tyto formy chápou jako svým způsobem jednodušší než se snažit budovat partnerský vztah nebo pečovat o manželství.

Stabilita a kvalita vztahu dle respondentů není ovlivňována tím, jakou formu rodinného soužití partneri zvolí. Důležité je najít vhodného partnera, se kterým mohou vybudovat pevný vztah založený na důvěře a otevřené komunikaci. Pouze dvě respondentky uvádějí, že manželství pro ně znamená i větší jistotu v partnerovi.

Nesezdané soužití:

Téměř všichni respondenti se shodují, že vlivem moderního životního stylu stoupá počet nesezdaných soužití. Nicméně se také domnívají, že jde mnohdy pouze o dočasnou formu soužití, která může vést k uzavření manželství. Nebo o reakci na dřívější negativní zkušenost spojenou s manželstvím.

Jak respondenti vnímají nesezdané soužití, vyplynulo již v předešlé otázce. Nicméně v této otázce jedna respondentka projevila silnější negativní postoj k této formě soužití, které je dle jejího sdělení nepříznivé, nežádoucí a sobecké. Domnívá se, že lidé se tím vyhýbají zodpovědnosti za vztah.

Páry, které žijí v nesezdaném soužití, shodně poukazují na finanční výhody, které tato forma soužití má. Neprovdaná žena s dítětem v našem státě získává větší finanční podporu než sezdané páry s dětmi.

Manželství:

Respondenti se shodují, že manželství je vhodnější forma soužití. Svatba přirozeně vyplývá z partnerského vztahu. Pro některé je svatba romantická záležitost, pro jiné zas praktický počín. Nesezdané páry pohlíží na svatbu více z praktického hlediska, mezi důvody tak uvádějí například, aby se dítě narodilo do úplné rodiny nebo fakt, že manželství může partnerům poskytnout větší míru jistoty.

Manželství je dle respondentů vhodné uzavřít po delším, vážném vztahu, kdy se oba partneri vzájemně dobře znají a jsou na manželství připraveni. Současné ale nepodceňují materiální připravenost na vztah (stabilní práce, vlastní bydlení aj.).

Rozpad vztahu:

Většina dotazovaných se shodla, že závažný důvod pro ukončení vztahu je patologická žárlivost, nevěra či trvajícím milenecký vztah citového charakteru. Tyto důvody pak vedou ke ztrátě důvěry, která je pro vztah podstatná a obtížně se získává zpět. Také se ukázalo, že pro ženy je zásadní důvod rozpadu vztahu agresivita a projevy násilí ze strany partnera. Dále pak alkoholismus, dlouhodobá nezaměstnanost a s tím spojené finanční problémy.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že rozpadající se vztah by se neměl udržovat jen kvůli dítěti, neboť to na něj může mít horší vliv než samotný rozpad vztahu jeho rodičů. Pouze několik málo respondentů se domnívá, že kvůli dětem je důležité vztah či manželství udržet, protože děti potřebují vyrůstat v celé rodině.

ZÁVĚR

Předmětem diplomové práce bylo ukázat, jakými proměnami prošla instituce rodiny a jaké je její místo v současné postmoderní společnosti. V rámci této práce bylo pohlédnuto na problematiku rodiny z různých úhlů pohledu. Bylo zde uvedeno, jaké jsou možné typy rodiny a jaké funkce rodina plní a zastává. Je očividné, že rodina už nemá takové postavení, jako tomu bylo v minulosti.

V důsledku historických a politických změn se společnost v posledních desetiletích významně změnila. Tyto změny se pochopitelně promítají na rodině. Jak se společenské podmínky stále mění, tak mění i rodina svoji formu a strukturu (formu soužití, počet dětí v rodině apod.). Je patrné, že tradiční forma soužití, tedy manželství, ustupuje do pozadí a je přirozeně nahrazována volným partnerským soužitím, které je buď alternativou manželství, nebo způsobem, jak vstup do manželství oddálit. S tím je spojen i nárůst počtu dětí narozených mimo manželství. Nicméně není třeba se obávat, že by tradiční forma soužití vymizela úplně. Velká část respondentů považuje manželství stále za podstatné.

V dnešní době se velice často mluví také o tzv. krizi rodiny, která je mnohdy doprovázena vysokou rozvodovostí. Krize, ať už krize celé rodiny, či krize jednotlivce v rodině, by neměla být v žádném případě podceňována. Existuje celá síť sociálních služeb, která pomáhá lidem v krizi. Proto je v této diplomové práci také pojednáváno o typech pomoci, které by mohla rodina pro své „uzdravení“ využít. V současné době je zřetelný odklon od intervenčních opatření, která často vytrhla chráněnou osobu z přirozeného rodinného prostředí. Naopak jsou nyní využívány postupy, které chrání celistvost rodiny a především se snaží posílit schopnost rodiny řešit vzniklé problémy sama.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ASKHAM, J. *Identity and stability in marriage*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0-521-12404-1.

BECHYŇOVÁ, V. a KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BLÍŽKOVSKÝ, B. *Texty ke studiu otázek výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0432-0.

ČERMÁKOVÁ, M. *Rodina a měnící se gender role - sociální analýza české rodiny*. Sociologická studie [online], 1995. [cit. 2015-20-4]. Dostupné na www: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/153_97-8wptext.pdf>

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

FRANCOVÁ, H. a NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-125-3.

FURSTENBERG, F., KIERNAN, K. *Delayed Parental Divorce: How Much Do Children Benefit?* Journal of Marriage and Family, 2001. [cit. 2015-16-5]. Dostupné na www: <<http://www.jstor.org/stable/3654604>>.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-124-4.

HAMPLOVÁ, D., MITCHELL, E. a VÍTEČKOVÁ, M. *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2010. ISBN 978-80-7330-185-9.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HOLÁ, L. *Mediace v teorii a v praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.

HOLÁ, L. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4109-3.

JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KUCHAŘOVÁ, V. a ŠŤASTNÁ, A. *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. ISBN 978-80-87007-76-1.

MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7419-025-4.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003a. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003b. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P. a KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MLČÁK, Z. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-452-4.

MOŽNÝ, I. K některým novým jevům v kulturně legitimních vzorcích rodinných startů. *Demografie*, roč. 29, č. 2, s. 119-120.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-8642-905-9.

NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0935-X.

NOVOTNÝ, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I. a VONDRÁČKOVÁ, P. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5167-2.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

RULÍKOVÁ, K. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. [online], 2009. [cit. 2015-29-6]. Dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf>](http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf)

SINGLY, F. de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.

SKUTIL, M. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80 – 7178-559-8.

ŠPATENKOVÁ, N. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0888-4.

ŠUBRT, J. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1789-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÝROST, J. a SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

WALKER, I. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3920-5.

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. č. 1: Typologie nesezdaného soužití</i>	30
<i>Tab. č. 2: Typologie nesezdaného soužití</i>	30
<i>Tab. č. 3: Funkce manželství</i>	33
<i>Tab. č. 4: Souhrn dotazovaných respondentů</i>	35
<i>Tab. č. 5: Otázky rozhovoru</i>	39
<i>Tab. č. 6: Základní informace o účastnících výzkumné sondy</i>	40

PŘÍLOHY

ROZHOVOR č. 1 – Ž1:

Kolik Vám je let? Je mi 34 let, za 2 měsíce 35.

Kolik máte dětí? Jak jsou staré? Máme jedno dítě, dceru. Jsou jí 3 roky.

Kdy začal Váš vztah? S manželem jsme se seznámili na jaře 2006.

Jak dlouho žijete s partnerem společně?

Tuším, že v létě 2007 jsme se začali stěhovat do společného bytu. Ale chvíli nám to celé trvalo. Já jsem v té době bydlela ještě u rodičů, měla jsem jen chvíli po státnicích. Do nového bytu jsme stěhovali všechno postupně. Nebyla to žádná rychlá akce.

Jak dlouho jste manželé?

Brali jsme se v létě 2010. Takže tak nějak 3 roky od společného bydlení. Brzo budeme mít pětileté výročí (směje se).

Jaké jsou podle Vás typické znaky současné české rodiny?

Typické znaky současné české rodiny (odmlčela se). Tahle doba je celá taková rychlá. Jednoznačně vnímám, že dnešní rodiny jsou hodně hektické. Někdy mám ale pocit, že by to tak být nemuselo. U nás to taky tak nejprve bylo, byli jsme uspěchaný, pořád jsme se za něčím hnali. Ale když se nám narodila dcera, snažili jsme se všechno trochu uklidnit. Nechtěli jsme vychovávat děti ve spěchu a neužít si to. Proto jsme svůj život trochu změnili a jsme teď všichni spokojený.

Čím myslíte, že se dnešní rodina vyznačuje?

Právě asi tou hektičností. Připadá mi, že se toho lidi snaží stihnout co nejvíc a někdy nebo možná často... je to na úkor těch věcí samotných. Toho si všímám i u jiných maminek, jak se snaží, aby jejich děti chodily na co nejvíc kroužků, všechno co je napadne. Ale lepší je dělat jednu věc pořádně...

Tohle mě teď ještě přivádí k myšlence, že jako další typický znak určitě cítím ve změně trávení volného času u dětí. Vzpomínám si, jaké to bylo, když jsem byla malá já, venku bylo víc dětí, společně jsme si hrály. Rodiče nás ani nemuseli kontrolovat. Jsem ráda, že jsem byla malá v osmdesátých letech. U dnešních dětí je to jiné. Neschází se jako partička někde před domem, ale sejdou se raději někde na sociální síti. Nás se to zatím netýká, dcera je ještě malá, ale jsem zvědavá, jaké to jednou bude.

Jak se podle Vás mění formy rodinného soužití?

Formy rodinného soužití myslíte, jako jestli jsou lidi manželé nebo spolu žijí jen tak?

Ano, přesně tak. Čemu lidé podle Vás dávají přednost a proč?

No, myslím si, že v poslední době se to docela mění. Podle mě lidi už od svateb docela upouští a žijí spolu jen tak, společně, bez svatby. Někdy mám pocit, že ženský říkájí, že svatbu nechťejí, že jim na tom nezáleží, ale není to pravda (směje se). Ale na druhou stranu, třeba je to tak jednodušší. Nevím... já se vdávat chtěla. No, když pak vztah přestává fungovat, tak je asi snadnější z něho odejít. Než se rozvádět, to je zdlouhavé. Asi teď mladý lidi dávají přednost volnému soužití. Taky mám kolem sebe pár lidí, kteří nehledají nikoho. Je pro ně těžký mít vztah, přizpůsobovat se, tak jsou raději sami.

Je lepší mít tradiční manželství nebo být v nesezdaném soužití?

Pro mě tradiční manželství. Jak jsem říkala, já jsem se vdávat chtěla. Ale co je lepší? Asi jak pro koho a jak v čem. Jak jsem mluvila o té jednoduchosti ve volném vztahu. Manželství se jim může zdát třeba moc náročné nebo svazující? Těžko říct...

Myslíte si, že má forma soužití vliv na stabilitu a kvalitu vztahu?

(směje se)...myslím, že to na vztah vliv nemá. Pro vztah je nejdůležitější najít vhodný protějšek. Pak už jen na vztahu pracovat. Ale je pravda, že prostě svatba a manželství se mi líbí víc... byla bych asi zklamaná, kdybych neměla svatbu. Já mám pocit, že když jsou dva lidi svoji, je to hezčí. Jako by to byl i důkaz toho, že ty dva ve svůj vztah věří. Je to větší jistota, opora, lepší pocit než žít spolu jen tak a čekat, jestli si to ten druhý třeba najednou nerozmyslí... je to takový nejistý.

Jaké jsou podle Vás důvody k volnému soužití?

K tomu asi nevymyslím už nic víc, než jsem říkala před chvílí... volný soužití vidím jako jednodušší oproti manželství. Hlavně ve chvíli, kdy ten vztah začne nefungovat.

A nějaké další důvody Vás nenapadají?

Asi zatím ne... (odmlčela se). Leda ještě třeba špatné vztahy v rodině nebo špatné vztahy mezi rodinami partnerů. Nebo špatné zkušenosti s manželstvím rodičů. Nevím.

A proč myslíte, že roste počet nesezdaných soužití?

Zase z těch samých důvodů, které jsem už říkala. Ještě mě k tomu napadá, že i když se počet nesezdaných soužití zvyšuje, tak to nemusí být nesezdaná soužití, která tak zůstanou. Třeba jde jen o přechodnou dobu, než se vezmou (odmlčela se).

Mohla byste to ještě trochu víc rozvést nebo přiblížit?

Viděla jste někdy časosběrný dokument „Manželské etudy“ od paní Třeštíkové? Tam je přesně pěkně vidět, jak spolu lidi nejdřív chodili, vzali se, aby dostali byt a mohli se odstěhovat od rodičů, pak se jim teprve narodily děti. Takhle ta poslušnost dneska není. Partneri spolu začnou nejdřív bydlet, žijou spolu třeba několik let, než se rozhodnou, že se vezmou. A to může být to, proč je teď tolik nesezdaných párů. Zatím si to jen zkouší (směje se).

Jaké důvody vnímáte pro vznik manželství?

Nevím, jestli jsou nějaké všeobecné důvody, proč lidi uzavírají manželství, proč mají svatbu. To má asi každý člověk jinak. My jsme věděli, že budeme chtít svatbu, že se budeme chtít brát. Po roce vztahu jsme začali společně bydlet a za další 3 roky jsme se vzali. Byla to taková oslava našeho vztahu, ve kterém jsme spokojení (směje se) snad oba.

A napadají Vás i jiné důvody, které mohou vést lidi ke sňatku?

Manželství je pro lidi možná větší jistota než žít jen tak „na hromádce“. Což zase souvisí s tím, co jsem už říkala...

Kdy je podle Vás vhodná doba na uzavření manželství?

Podle mě je důležitý, aby si lidi byli jistý, že do manželství chtějí jít. Neměli by váhat nebo do toho jít jen kvůli partnerovi nebo rodičům, rodině. Když si dva rozumí, znají se... (odmlčela se)...a vědí, že chtějí od života to samé. Ne? Podle mě je to i lepší kvůli dětem.

Jaké vnímáte možné příčiny rozpadu manželství či partnerství?

To je taky docela těžká otázka. Myslíte, jak to vnímám všeobecně? Co vidím kolem sebe, anebo co by pro mě byl důvod rozpadu mého manželství?

Zkuste odpovědět na obě varianty.

Hmm (směje se a přemýšlí). To jsem si naběhla. Nemám moc rozvedených přátel ani v rodině se rozvody moc nevyskytovaly. Všeobecně si myslím, že k rozvodu spěje, když se ze vztahu vytratí důvěra. Pro mě by byl důvod k rozvodu asi partnerova nevěra. Kdyby delší dobu udržoval nějaký vztah s někým jiným. Hlavně po citový stránce. To bych mu už pak asi těžko věřila. No a hlavně agresivní chování. Vůbec nemám ráda násilí, v takovém případě bych ani nemusela přemýšlet a od partnera bych určitě odešla...

Myslíte si, že by měli lidé udržovat vztah pouze kvůli dětem?

Nevím, jestli zrovna kvůli dětem, ale určitě by to neměli hned vzdávat. Mám pocit, že stačí už malý problém, malá krize a lidi to vzdávají a nesnaží se ten vztah udržet nebo nějak opravit. Jsou přece i různé poradny... a s většinou věcí jde vždycky něco dělat. Samozřejmě si taky myslím, že není dobré, když dítě vyrůstá v neúplné rodině. Mělo by vidět rodiče spolu, aby mu to dávalo dobrý vzor do budoucna...

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Bc. et Bc. et Bc. Lenka Koukolová

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Rodina a její místo v současné postmoderní společnosti

Počet stran (bez příloh): 60

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů české literatury a pramenů: 38

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových odkazů: 3

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Slavomír Laca

Rok dokončení práce: 2015

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. et Bc. Lenka KOUKOLOVÁ

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Rodina a její místo v současné postmoderní společnosti

Vedoucí/eponent práce: doc. PaedDr. Slavomír LACA, PhD.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 60

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 40

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Vyber tématu

Závaznost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přílehavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		1		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

		2		
--	--	---	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		1		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

		2		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		2		
--	--	---	--	--

Návnaznosť kapitól a subkapitól

			1	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použiteľnosť výsledku v praxi

			2	
--	--	--	---	--

Vhodnosť prezentácie záveru práce (publikácie, referáty, apod.)

			2	
--	--	--	---	--

Otázky a námety k diskusi pri obhajobe:

Nemám otázky do diskusie.

Celkové hodnotenie práce (kladý, nedostatky):

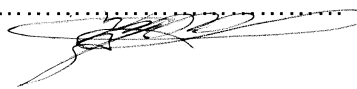
Diplomantka Lenka KOUKLOVÁ sa zaoberá vo svojej práci aktuálnou problematikou v súčasnej spoločnosti, ktorou je rodina jej postavenie v postmodernej societe. Štruktúra práce je dobrá a je vyvážená v jednotlivých kapitolách a podkapitolách. V úvode autorka charakterizuje cieľ problematiky, ktorú rozoberá v jednotlivých kapitolách, taktiež si vytýčila cieľ svojej empirickej časti ktorou sa zaoberá empirická časť práce. Autorka pri písaní použila adekvátnu literatúru, ktorú uvádza v zozname bibliografických odkazov (autorka použila nielen ČR literatúru ale aj zahraničné publikácie, k tejto problematike). Záver práce je ukončený prílohou, v ktorej sa nachádza prepis jednotlivých rozhovorov.

Predkladaná diplomová práca sa člení na teoretickú a empirickú časť. V rámci teoretickej časti práce diplomantka opisuje pohľad na zvolenú problematiku (rodiny, manželstva, rozvod, sociálnej práce s rodinou a iné). Praktickú časť tvorí posledná kapitola. Autorka použila metódu rozhovoru a zvolila si "grounded theory - zakotvená teória", na overovanie svojich výsledkov použila otvorené kódovanie. Moje výhrady sú k počtu respondentom a formálnej úprave práci na ktorú som počas konzultácií upozorňoval. Na základe stanoveného cieľa sa autorke podarilo splniť cieľ práce a došla k zaujímavým výsledkom, ktoré zhrnula do záverečnej kapitoly. Domnievame sa, že predložená práca je zaujímavá a spracovaná a spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu.

Doporučení k obhajobe: doporučuji/недепериуеuff - práca spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu, preto ju doporučujem k obhajobe.

Navrhovaná klasifikace:

- klasifikujem ju stupňom - 2 (velmi dobre).

Datum, podpis: 04.09.2015

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Lenka Koukolová
 Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
 Název práce: Rodina a její místo v současné postmoderní společnosti
 Oponent práce: Mgr. Michaela Titmanová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 60

Počet stránek příloh: 4

Počet titulů v seznamu literatury: 38 české literatury, 2 zahraniční literatury

0	1	2	3	4
---	---	---	---	---

Vyber tématu

	1			
--	---	--	--	--

Závaznost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

		2	3	
--	--	---	---	--

Originalita tématu a jeho zpracování

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafraze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití vyzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

		2		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Navaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost

výsledků v praxi

Vhodnost prezentace závěru práce
(publikace, referáty, apod.)

		2	
--	--	---	--

		1	
--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

V čem vidí studentka přínos své práce?

--

Praktická část obsahuje výzkumné šetření – sondu formou kvalitativního designu, kdy autorka sbírá data pomocí polostrukturnovaného rozhovoru s 15 osobami.

Autorka ve své DP zpracovává téma rodiny a jejího místa v současné společnosti. DP má teoretickou a praktickou část. V teoretické části se studentka v jednotlivých kapitolách věnuje tématům rodiny (typy a funkce), proměnam rodiny ve společnosti, sociální práci s rodinou, rozvod a rozchodu, nesezdanému soužití a manželství.

Autorka si klade za cíl v teoretické části: „Práce se orientuje nejen na definici rodiny, její typologii a možné formy soužití partnerů, ale především na proměnu rodiny ve společnosti od tradiční k postmoderní a na krizi rodiny...“

Cíl praktické části práce pak autorka definuje takto: „Cílem výzkumné sondy je zjistit u manželských, nesezdaných či rozvedených párů faktory, které podle nich mají vliv na vznik a rozpad manželství a rodiny. Dale sonda u respondentů zjišťuje, jaké typické znaky současné české rodiny vnímají jako podstatné. Ve výzkumu se bude vycházet z názoru osob na to, jak se mění forma rodiny, na zakotvení rodiny ve společnosti a rodinné soužití a na to, jaký to má následně vliv na stabilitu a kvalitu vztahu.“

Práce má výborné formální zpracování a poměrně vysokou úroveň vyjadřování a práci s prameny. I praktickou část lze považovat za zvládnutou. Nedostatků spatřuji v některých oblastech po stránce obsahové. Autorka si klade za cíl popsat, reflektovat proměnu rodiny ve společnosti..., ale samotné proměně a popisu rodiny z vývojového hlediska věnuje jen 3 strany z celé DP (současné mi chybí v práci některé důležité prameny, např. Horská a kol., Dětsví, rodina a stáří v dějinách Evropy..., Horský, Seligova: Rodina našich předků, Lenderová a kol. Z dějin české každodennosti (přístupně kapitoly o rodině, výchově a dětech). Oproti tomu v kontextu cílů práce považuji takto detailně za nadbytečné uvádět např. typy nesezdaného soužití. Autorka zmiňuje sociální práci s rodinou, ale bohužel nereflektuje vývojové hledisko – kdy, proč, jakým způsobem začal stát zasahovat do rodiny, do jejích pravomocí apod. To samo o sobě mělo také velký vliv a dopad na další vývoj rodiny(prosim doplnit u obhajoby) V této kapitole mi také chybí reflexe úskali sanace rodiny, o které autorka hovoří.

Zajímavý potenciál má pak praktická část, kde autorka zjišťuje pohledy dnešních rodičů na rodinu. Zjevná pak zaujímavá je otázka, jaké typické znaky současné rodiny vnímají respondenti jako podstatné. Když optimalnější by bylo zjišťovat tyto perspektivy skrze hloubkovější rozhovor, nejen explicitně položenou otázkou. V práci postádam srovnání výsledku šetření s jiným výzkumným šetřením. Zjevná vzhledem k poměru rozsahu práce (která by ale ještě několik stran mohla obsahovat) a zvolenému tématu – téma rodiny je velmi široké – považuji práci za zvládnutou velmi dobře.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Doporučení k obhajobě: doporučuji!

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře

Datum, podpis:

19.8.2015

Marek M...